

Sinuga

Eesti Puuetega Inimeste Koda

Juuni 2006

**Logopeed
aitab**

**Armastus
on pime**

Mis on HEA?

- 1 **KADRI JÄÄTMA**
Tööturg kõigile
- 2 **MEELIS JOOST**
Mis on HEA?
- 3 **EVE PÄÄRENDSON**
Hea on HEA
- 4 **MAIRE KOPPEL**
HEA – Hingega Ehe Asi
- 5 **EGON VALDARU**
Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus vajab muutusi
- 8 **KÜLLI ROHT**
Logopeed rehabilitatsioonimeeskonnas
- 11 **KÜLLI ROHT**
Liitude ja seltside rühmitamine
- 12 **MIHKEL AITSAM**
Uudne rehabilitatsiooniteenus Karaski Keskuses
- 14 **AHTI JUNDAS**
Muinasjutt
- 16 **AIVE SARJAS**
Minu hobused, minu õpetajad
- 18 **KARDI KEERD, KARIN PÕLDOJA**
Hobuselt inimesele: ratsutamisteraapia – mis see on?
- 20 **EHA LEPPIK, AIVE SARJAS**
Invapoliitika üldkontseptsiooni tegevuskavade täitmine
- 24 **KÜLLI REINUP**
Vabatahtlikust tööst
- 26 **RAISSA KESKKÜLA**
Pühendunud tööle. Olga Ilgina
- 29 **EPP MALTIS**
Armastus on pime. Jacki ja Kalle lugu
- 34 **AIVE SARJAS**
Eesti Puuetega Inimeste Koja maja avamine 16. juunil
- 36 **JUHAN NURME**
Linnalind. Mõtisklus

TOIMETUS

Toompuiestee 10
10137 Tallinn
epikoda@epikoda.ee
Tel 6616629

Peatoimetaja
Eha Leppik, 5543180,
eha.leppik@mail.ee
Toimetaja
Aive Sarjas, 5079962,
aivesarjas@hotmail.ee
Keeletoimetaja
Juhan Nurme, nurme@hotmail.ee
Kujundus ja küljendus
Egon Erkmann /
Digilabor, 6412528

Kaanefoto Aive Sarjas

Toimetusel on õigus
kaastöid lühendada
ja toimetada.

Sinuga väljaandja on
MTÜ Eesti Puuetega
Inimeste Koda.

Sinuga ilmub 3-4 korda aastas.



Eesti Puuetega Inimeste Koda

www.epikoda.ee

Tööturg kõigile

Kes meist ei mäletaks pilkupüüdvat plakatit taevasse viiva redeliga "Ametiredel ei ole redel! Puue pole takistus". See erivajadustega inimeste tööhõivekampaania ja kümned projektid on saanud teoks tänu Eesti liitumisele Euroopa Liiduga. Erivajadustega inimestel on avanenud lisavõimalused vähendada takistusi tööturule tulekul. Inimressursi arendamist rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist, mis on üks Euroopa Liidu struktuurifondidest.

Euroopa Sotsiaalfondi meede 1.3 „Võrdsed võimalused tööturul” on suunatud töötute igakülgele abistamisele nende tööoskuste taastamisel ja töökoha leidmisel. Eestile on Euroopa Sotsiaalfondist aastateks 2004–2006 eraldatud 413,6 miljonit krooni. Raha jaotatakse projektipõhiselt taotlusvoorudes. Meetme 1.3 rakendajaks on Tööturuamet.

Kahes taotlusvoorus on rahastuse saanud 67 projekti. Projektide kogusumma on 447 miljonit krooni, sellest Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastus 340 miljonit. Projektide raames pakutakse abi rohkem kui 17 000 töötule. Hetkel on käimas kolmas taotlusvoor. Projektid, mis saavad rahastuse, selguvad augustis.

Töötute tööturule lõimimise projekte on kõikidele peamistele sihtrühmadele: puuetega inimesed, pikka aega töötud, koondamisteate saanud, kohtulikult karistatud, põhihariduseta noored töötud, kesk-ealised, madala konkurentsivõimega ja eakad töötud.



KADRI JÄÄTMA

*Tööturuameti Euroopa Sotsiaalfondi osakonna peaspetsialist,
Eesti Puuetega Laste Vanemate Liidu president*

Töötutele lähenetakse abi andmisel individuaalselt. Neile pakutakse psühholoogilist nõustamist, kohanemiskoolitust, tööharjumuskoolitust, keeleõpet. Õpetatakse ka täiesti uusi ameteid ja elukutseid. Projektides osalevad töötud võivad saada koolitusel käimiseks transporditoetust ja neid toetatakse koolituse ajal. Kümme projekti on suunatud puuetega inimestele, kahel projekti sihtrühmaks nii töötud kui erivajadustega inimesed. Puuetega inimestele pakutakse tugisüsteeme ja erinevaid töötamise võimalusi.

Paljud teenused, mis töötati välja tööturuameti puuetega inimeste tööhõive edendamise projekti raames, on ellu rakendatud uues tööturuteenuste ja -toetuste seaduses. Uuteks tööturuteenuste liikideks on teavitamine tööturu olukorrast ning tööturuteenustest ja -toetustest, töövahendus, tööturukoolitus, karjäärinõustamine, tööpraktika, avalik töö, tööharjutus, palgatoetus, toetus ettevõtluse alustamiseks. Teenused, mida osutatakse üksnes puudega töötule, on tööruumide ja -vahendite kohandamine, töötamiseks vajaliku tehnilise abivahendi tasuta kasutada andmine, abistamine tööintervjuul, tugiisikuga töötamine.

Abi saamiseks töökoha leidmiseks tuleb pöörduda tööturuameti piirkondliku osakonna poole. Täpsemat infot projektide kohta leiab meie kodulehelt www.tta.ee/esf.

Mis on HEA?

Kindlasti oskab igaüks öelda, mida ta heaks peab. Kas on selleks mõni inimene või peetakse heaks hoopis asja. Kuid mis on HEA? Tähekombinatsiooni taga peidab ennast Hea Ettevõtte Autasu.

Eelmise aasta suvekuudel algas koostöö Eesti Puuetega Inimeste Koja, Eesti Töoandjate Keskliidu ja Sotsiaalministeeriumi vahel eesmärgiga töötada välja süsteem, kuidas tunnustada neid ettevõtteid, kes pakuvad puudega inimestele avatud tööturul rakendust ning loovad neile häid töökohti. Võimalustest jäi sõelale puuetega inimeste märgi väljaandmine. Märki ja selle sümbolikat saab kasutada ettevõtte, kes pakub tööd võimalikult paljudele puudega inimestele, makstes neile palka võrdväärselt tervetega. HEA-märk ärgitab järjest uusi ettevõtteid palkama puudega inimesi ning looma neile sobivad tingimused töötetamiseks.

Hea mõte oli vaja ka ellu viia. Ühiste jõupingutustega töötasid Eesti Töoandjate Keskliit, Sotsiaalministeerium ja koda välja märgi statuudi. Üksi kriteeriumitest siiski ei piisanud, vaja oli ka märki ennast. Parajal hetkel saime pakkumise reklaambüroolt Taevas Ogilvy, kes pani ette töötada märgile li-



AIVE SARJAS

MEELIS JOOST

*EPIK, märgi projekti
koordinaator*



saks välja ka bränd. Brändi kasutaksid ettevõtted, kelle töötajatest suur osa on puudega inimesed. Nende kätega valmistatud tooteid oleks kaubandusvõrgust brändi abil lihtne leida ja tarbijal oleks nii võimalik puuetega inimeste tööhõivele kaudselt kaasa aidata.

Eesti Puuetega Inimeste Koja iga-aastasel puuetega inimeste päeva konverentsil 3. detsembril tutvustati mär-

gi ideed konverentsi külalistele. Märgi ja brändi üleandmine toimub igal aastal samal kombel. Esmalt kuulutatakse välja konkurss, mida on hea teha puuetega inimeste päeva konverentsil, seejärel esitavad ettevõtted oma kandidatuurid ning töoandjate keskliidu aastapäevakonverentsil antakse märgi ning brändi kasutusõigus üle.

17. jaanuaril 2006 kuulutasid Eesti Töoandjate Keskliit ja Eesti Puuetega Inimeste Koda välja puuetega inimeste sõbraliku töoandja märgi konkursi ja 10. märtsil 2006 anti Hea Ettevõtte Autasu märk ning bränd Hingega Ehe Asi kasutajatele üle.

Heameel on tõdeda, et puuetega inimeste tööhõivega tegelevad mitu huvigrupi – endiselt tuleb aga teha tublisti tööd, et ühiskond muutuks sallivamaks ja kaoksid tõkked, mis takistavad puudega inimesel nautida samu õigusi, mis on kõigil kodanikel. Sageli on töö saamisel takistuseks hoopis eluase, kust on raske välja pääseda, või pole töotesõiduks võimalik kasutada ligipääsetavat ühistransporti. Eesti Puuetega Inimeste Koda loodab, et märgi ja brändi kasutajate ring laieneb ja ettevõtjad võtavad rohkem tööle puuetega inimesi.

Hea on HEA

Kas Puuetega inimeste sõbraliku tööandja märgi projektiga liitumise otsus tuli Eesti Töoandjate Keskliidule lihtsalt?

Ettepanek puuetega inimeste sõbraliku tööandja märgikonkurssi ühiseks läbi viimiseks tuli Meelis Joostilt. Peale lühikest arutelu leidsime, et töoandjate keskliidul on lausa moraalne kohustus innustada ettevõtjaid nägema puuetega inimestes väärtuslikku tööjõudu. Samuti tundus nende ettevõtete tunnustamine, kes on juba pakkunud puuetega inimestele kas töö- või praktikakohti, igati mõistlik. Eesti ühiskonnas ei tunnustata piisavalt sotsiaalselt vastutustundlike ettevõtjaid ehk siis neid, kes teevad ühiskonna heaks enam, kui seadus eeldab. Hea on tõdeda, et teadlikkus selles osas on tõusnud ning üha enam on trendikas olla ettevõtja, kes pöörab suuremat tähelepanu ühisürituste korraldamisele, mõtleb oma töötajate sportimisvõimaluste laiendamisele, võtab hea meelega tööle väiksema konkurentsivõimega inimesi jne. Eestis napib juba praegu töökäsi, seega on lausa lubamatu mitte märgata inimesi, kes on huvitunud töötamisest ning paremast ühiskonda lõimumisest.

Koostöö Puuetega Inimeste Kojaga kujunes igati meeldi-



Vastab Eesti Töoandjate Keskliidu (lüh ETK) rahvusvaheliste suhete juht märgi projekti koordinaator ETK-s
EVE PÄÄRENDSON.

vaks ja harivaks. Loodetavasti on keskliit suutnud ka oma liikmesettevõtete teadlikkust puuetega inimeste suhtes tõsta. Aasta jooksul on nimelt korraldatud mitu seminari, mille vahendusel on tutvustatud töoandjatele, mida nad peaksid teadma, kui võtavad tööle puudega inimese.

Mis tulu on sellest ettevõtjal, kui ta on saanud HEA-märgi kasutajaks?

Loodame, et tal on hea tunne, et tema sotsiaalselt vastutustundlikku tegutsemisviisi on märgatud ja tunnustatud. Samuti aitab HEA-märgi kasutamiseõiguse saamine teatud mõttes eristuda tihedas turukonkurentsisis. Hea Ettevõtte Autasu on tunnustuseks tolerantse mõttemaailmaga, sotsiaalselt vastutustundlikule ettevõtjale.

Millisena näete HEA-märgi ja brändi tulevikku?

Märgi ja brändi konkurss ei jää kindlasti ühekordseks tegevuseks. Plaanime ka sel aastal puuetega inimeste päeval, 3. detsembril välja kuulutada puuetega inimeste sõbraliku tööandja märgi ja brändi konkursi ning loomulikult ootame rohkelt kandideerimisavaldusi. Loodame, et meie tegevus suurendab tolerantsust puuetega inimeste suhtes ning et ettevõtjad leiavad järjest enam võimalusi puuetega inimeste palkamiseks või neile praktikakohtade pakkumiseks.



Hea Ettevõtte Autasu

Märgi pälvisid:

A-Selver AS
Pagaripoisid OÜ
AS Prisma Peremarket
Fontex Trade OÜ
AS Standard
Eesti Hoiuraamatukogu
Elcoteq Tallinn AS

Brändi kasutusõiguse said:

MTÜ Iseseisev Elu
Siimusti Keraamika OÜ

HEA – Hingega Ehe Asi

Vastab MTÜ Iseseisev Elu
juhataja

MAIRE KOPPEL

Mida olete teinud, et MTÜ Iseseisev Elu on väärinud brändi Hingega Ehe Asi?

Lühidalt võiks vastata nii: me hoolime. Me hoolime iseendast ja ka teistest, me hoolime oma ettevõtmistest, me hoolime inimestest.

Pikemalt rääkides võib aga öelda, et kõik algab iseendast. Oleme püüdnud kõigile iseseisva elu töötajatele selgitada vastastikuse austuse olulisust. Kui meister suhtub lugupidavalt oma juhendatavatesse (erivajadusega inimestesse), siis suhtub töötaja ka austusega toote valmistamisele. Kui toode on valmistatud austuse ja armastusega, siis saab sellest aru ka toote ostja. Kui toote ostja hindab toodet, tekib tootele suurem nõudlus, toodet võib rohkem valmistada, toote valmistaja saab rohkem palka ning kogu asutus võib tunda rahulolu.

Selleks et valmistada vajalikke ja kvaliteetseid tooteid, on vaja head ideed, idee lahendust, teostajat ja idee realiseerimise võimalust. Iseseisev elu võib olla õnnelik, sest hetkel töötavad meistritena fantastilised juhendajad. Kogu tööde ideed, teostused, realiseerimine tuleb meistrite algatusel ja läbiviimisel.



Märgi ja brändi kasutusõiguse üleandmine Eesti Töandjate Keskliidu konverentsil "Tuulelohe lend" 10. märtsil 2006 KUMU-s.

Esiplaanil Hingega Ehe Asi brändi saaja MTÜ Iseseisev Elu juhataja Maire Koppel, kellele andsid brändi kasutusõiguse üle Sotsiaalministeeriumi abiminister Peeter Laasik, EPIK juhatuse eestseisja Helve Luik, märgi projekti koordinaator Sotsiaalministeeriumis Helmi Tampere ja Eesti Töandjate Keskliidu juhataja Tarmo Kriis.

Erivajadusega inimesed, kes ühingus töötavad, on rahul sellega, et töö pole rutiinne, pole liiga lihtne ega liiga keeruline. See tähendab, et töö on jõukohane.

Hetkel pakub ühing erinevaid kaitstud töökohal töötamise võimalusi: pesula, õmblustöö, kunstitöö, remonditöö, siseruumide koristus, territooriumi koristus, parkimiskellade voltimine, Volvo autole plastdetailide puhastus. Kõiki töid tuleb teha korralikult ja õigel ajal. Näiteks territooriumi koristaja peab töö valmis saama kokkulepi-

tud kellaajaks, mitte pühkima tänavat päev läbi. Pesu peab olema pestud lepingus ettenähtud ajaks, seelikud õmmeldud tellimisaja jooksul jne.

Inimesele võimalikult hingelähedase töö leidmine, töökohal toetamine, uute tövõtete õpetamine, sotsiaalsete oskuste arendamine loob võimaluse erivajadusega inimesel tunda tööroõmu ja pakkuda ilusaid, kvaliteetseid teenuseid kogukonnale.

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus vajab muutusi



Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskus

Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse direktor Maret Priske on teinud märkimisväärse töö kooli ülesehitamisel. Viimaste aastatega on valminud olulised objektid: ühiselamu, võimla, ujula. Üsna uus on õppehoone tiib, kus antakse praktilist õpet puidu-, pagari- ja puhastusteeninduse erialal õppijatele. Julgen arvata, et olemasolevate hoonete põhjal on Astangu KRK üks paremate võimalustega kool terves Eestis. Suurepärane on ka sekretäritööd ja arvutiteenindust õppijate arvutipark klassides. Siiski märkasin kitsaskohti, millele käesolevas kirjatöös lahendusi pakun.

Sisuline pool vajab parandamist

Olles kolm aastat (2002–2005) õppinud Astangul, tõden, et sisuline pool ei käi kaasas välise glamuuriga. Arvestades asutuse eesmärke: hariduse pakkumine puudega noortele ja füüsilise rehabilitatsiooni teenuse osutamine, peaks koolis olema väga võimekas arst. On kummaline, et juhtkond ei ole selle olulisust mõistnud. Meditsiiniline pool oli koolis nõrk. Mina isiklikult ei saanud kooli arstiabist vähimatki kasu, pi-



EGON VALDARU

Vabakutseline ajakirjanik

gem vastupidi. Arst koostöös füsioterapeutide ja õega peaksid looma vundamendi, millel tugineb kogu süsteem.

Heade spetsialistide koolitamine eeldab võimekate õpetajõudude olemasolu. Prae-

gune kaader ei ole piisavalt professionaalne. Koolis on väga häid pedagooge, kuid kahjuks leidub ka uskumatult ebapädevaid, isegi vaimselt ebastabiilseid õpetajaid. Äärmiselt nõrgad õpetajad viivad moraali alla. Läänud aasta kevadel lõpetasin kooli sekretäritöö erialal. Mäletan, et mõnikord tekkis lootusetuse tunne.

Tugevate õpetajate palkamine eeldaks töötasude tõstmist. Õpetajate madal palk on häda, mis prevaleerib Eesti haridussüsteemis tervikuna. Siiski usun, et kui juhtkond oleks õpetajate tasustamisel samavõrd leidlik ja innovatiivne kui uute rajatiste loomisel, siis jõutaks heade lahendusteni. Ka olemasoleva palgasüsteemi juures on võimalik paremaid õpetajavalikuid teha. Hetkel tundub, et seda ei peeta prioriteediks. Halenaljakana meenub juhtum, mil nõrk arvutiõpetaja töölt vabastati. Sügisel saabusid asendajatena kaks uut õpetajat. Uued tulijad olid veel nõrgemad, üks neist vallandati hiljem viinavea tõttu. IT-erialal teenivad head spetsialistid palju. Seega ei tule

asjatundja väikese palga eest õpetama. Tuleb leida raha võimekate mentorite palkamiseks. Mõistlikum on värvata korralik õpetaja kui kasutada mõttetuid jutlustajaid. Iseõppimine koolipingis on olemasolevate vahendite raiskamine.

Praktika osakaal õpiajast oli häbematult väike – kolm kuud kolme aasta jooksul. Teooria tähenduse mõistmiseks peab õppija kokku puutama praktilise tööga. Arvutiõppe ja sekretäritöö erialal ei ole Astangul häid praktika baase. Tuleks luua koostöövõrgustik, mis võimaldaks pakkuda tasemel tööpraktikat. Praktika osakaal võiks olla õppetöös ligi 50 protsenti. Võimalik, et nii konservatiivne asutus nagu kool ei soovi sellist muudatust. Tõstataksin siinkohal Shakespeare'liku dilemma: "Olla või mitte olla." Kumb on olulisem, kas tõhusa süsteemi baasil hea asjatundja koolitamine või "vana hea" kooli süsteemi ülevõtmine/taastootmine?

Tuleb tõsta moraali

Häiris, et Astangul oli õpetajaid, kes suhtusid meisse kui vaimust vaestesse. Ma kahtlustan, et neil endal oli kerge vaimupuue (sarnane tõmbab sarnast). Kool peab suhtlema vaimupuudega ning keha puudega õpilastega kardinaalselt erinevalt. Kui koolis koheldakse füüsilise puudega õpilast kui vaimupuudelist,



Tom Sonntag Taanist muljeid jagamas.

siis nõrgendab see õppuri moraali ning vähendab tulevikus konkurentsivõimet töajourul. Üldtunnid kogu kooli õpilaskonna osalusel on füüsilise puudega õpilase jaoks ebaefektiivsed. Vaimse puudega noorte käitumist ja õpiedukust käsitledes ei hinnata vääriliselt sekretäritööd ja arvutiteeninduse erialal õppijate aega. Antud juhul ei saa heaks kiita kooli juhtkonna soovi tekitada ühtne kogukond. Tasuks mõelda fraasi üle: „Kotkad lendavad kotkastele.” Soovitan sikud lamastest eraldada.

Kool peaks arvestama õppetöös rohkem õpilaste soovide ja arvamustega. Õpilased, kelle keskmine vanus on 25-35 aastat, on väljakujunenud isiksused. Õppeprotsess peaks tähendama koostööd mitte vanema ja lapse suhte taasesitlust. Kooli juhtkond

võiks õppida tänapäeva juhtimismudelitest, mis õpetavad ülesannete delegeerimist/vastutuse jagamist. Tuleks avatumalt suhelda nii õpilaste kui ka oma personaaliga. Avatud suhtlemine looks terve õhkkonna. Nii mõnigi kooli tähtis funktsionäär ei soovatsenud ennast tutvustada. Ühe tähtsa asjapulga ametist sain aimu alles diplomitöö kaitsmisel.

Asutus peaks palkama hea psühholoogi. Astangul on kombeks värvata koolipingist tulnud lõpetajaid. Äsja ülikoolis psühholoogi kutse omandanud noor inimene ei saa tihti hakkama iseendaga, saati siis keerulise psühholoogitööga. Mõistlik oleks kutsuda Astangule tööle kogunud spetsialiste. Hea psühholoog on kallid. Kehv psühholoog on veel kallim, sest temast pole abi. Psühholoog

peaks sisendama usku isendasse. See on kõige tähtsam omadus tööjõuturul läbilõõmiseks.

Astangul on suurepärased võimalused füüsiliseks rehabilitatsiooniks. Uhiuue võimla ja ujula näol on koolis loodud igati nüüdisaegsed treenimistingimused. Lisaks on olemas hästi komplekteeritud jõusaal. Paraku kasutatakse olemasolevat minimaalselt. Nii füüsilise kui ka vaimse puudega õppureile on füüsilise toonuse tõstmine eluliselt oluline. Astangul ei ole vajalikul määral teadvustatud füsioterapeudi rolli. Tartu Ülikoolist tulevad kõrg-

haridusega liikumisterapeudid, kes on võimelised seda tööd südamega tegema. Paraku lahkuvad nad peagi, sest Astangul ei hinnata neid vääriiselt.

Uusi õpilasi värvates võiks panustada ratastoolis noortele. Ratastoolide rohkusega kaasnevad lisaprobleemid – transport, ööpäevaringne hooldamine, uus lift. Need probleemid on ületatavad. Astangul on ratastoolis noortele elamiseks ja õppimiseks loodud parimad tingimused vabariigis. Neid võimalusi tuleks maksimaalselt kasutada. Hetkel pole Eesti riik nii rikas, et igasse õppeasutusse

niisuguseid tingimusi luua. Eriti tähtis on aidata neid noori, kel on sügav füüsiline puue ja ka majanduslik olukord raske. Paraku on just sellistel noortel keeruline Astangule õppima tulla.

Kooli olemasolu on positiivne. Tänaasel päeval vajab Eesti riik sellist asutust, mis pakub väljaõpet nii füüsilise kui vaimse puudega noortele. Inimesel, kel on elukutse, on eeldused tööjõuturul läbi lüüa. Kooli juhtkonnal soovitatakse fookuse vormilt sisule suunata.



Seltsi suvelaagris Karaskil. Vasakult Karl, Rimmo, Jüri, Ruth, Mart.

Logopeed rehabilitatsioonimeeskonnas

On loomulik, et inimesed räägivad. Juba paariaastane laps ütleb, kui ta tahab juua, magada või mänguasja. Ühiskonna liikmete vahel toimub pidev kommunikatsioon. Inimühiskonna olulisemaid kommunikatsioonikanaleid on suuline ja kirjalik kõne. Sõnade abil annavad inimesed teada oma mõtetest ja soovidest ning mõistavad teiste poolt antavat informatsiooni. Nii laps kui täiskasvanu, lugedes lehte või raamatut, silti kaupluses, numbreid rahatähtedelt, õppides koolis või kursustel, kuulates loengut või ettekannet, tehes tööd, käies kinos, teatris, ekskursioonil; kuulates, lugedes, last hellitades, kallimale armastust avaldades, pahandades ülekohtu pärast, puutub igal sammul kokku kõnega.

Kõnefunktsiooni juhivad peaaegu kõnekeskus. Kõne mõtestatus, sisuline ja kõlaline kvaliteet sõltub inimese vaimsetest võimetest, keskkonnast, õppimisest, kogemustest, kõneaparaadi toimimisest, inimese psüühilisest seisundist.

Katkeda võib kommunikatsioon inimeste vahel erinevatel põhjustel. See võib olla tingitud nii sünnipärasest kui hiljem saadud haigusest või traumast. Primaarseks toi-



AIVE SARJAS

KÜLLI ROHT

Eesti Afaasialiidu peaaegu- ja kõnekahjustusega inimeste taastuskodu Pesarimaja logopeed

metuleku piirajaks on kommunikatsioon siis, kui kõnefunktsioon või kõneaparaat ei arene välja. Kahjustunud või väljaarenemata võib olla nii tsentraalne kõneaparaat (kõnekeskused ajus ja närvi juhteteed) kui ka perifeerne kõneaparaat: suu, nina ja neel, kõri koos häälepaeltiga ja kopsud.

Sekundaarseks toimetuleku piirajaks kujuneb kommunikatsioon siis, kui seda tingib mõne teise olulise funktsiooni arenguhäire, puudumine või kahjustumine. Näiteks kui laps sünnib pimedana

na või kurdina, mõjutab see ta kõne arengut. Vaimne peetus takistab kõne arengut või jätab lapse hoopis kõnevõimetuks. Nägemise ja kuulmise kaotamine täiskasvanueas võib inimese kommunikatsioonivõimet oluliselt häirida ja kahandada. Psüühikahäire võib tingida kommunikatsioonis vääraid seoseid, katkestada kontaktid või moonutada neid. Kommunikatsioon on inimeste vahel häiritud ka siis, kui primaarseks toimetuleku piirajaks on liikumine põhjuseks tõsiasi, et inimene ei pääse infoallikale ligi, ei suuda seda kasutada, ei pääse suhtlema teiste inimestega või ei suuda füüsiliselt oma kõneaparaati vallata.

Logopeedid on spetsialistid, kes tegelevad inimese kommunikatsioonivõime taastamisega, kahjustuse põhjuste ja eripärade väljaselgitamisega ravi- ja taastustes, koolides, lasteaedades ja rehabilitatsiooniasutustes.

Tervishoius on logopeedi ülesanne diagnoosida kõnekahjustused ja osutada vajalikku kõneravi. Lapse vaimne ja sotsiaalne areng on otseselt sõltuvuses kõne arengust, samas esineb lastel geneetiliste haiguste, arenguhäirete, pre- ja postnataalsete

traumade tagajärjel sageli kõneprobleeme. See on põhjus, miks lastele on oluline osutada õigel ajal ja õiges mahus kõneravi. Logopeed ravib ka siis, kui lapsel imemis- ja neelamisfunktsioon välja ei arene või kui need funktsioonid täiskasvanul näiteks insuldi tagajärjel on kahjustatud. Täiskasvanutele osutab logopeed kõneravi juhul, kui kõnefunktsioon kahjustub haiguse või trauma tagajärjel või kui kõnehäire on lapseas jäänud välja ravimata ja täiskasvanuikka üle kandunud.

Õppeasutustes on logopeedi ülesanne testida õpilaste kõne taset, leida kõnes nõrgad küljed, mis takistavad õppimist, ning neid sihipäraselt korrigeerides aidata kaasa õppimise kvaliteedi parandamisele. Logopeedi tegevus koolieelses eas lastega on eeskätt suunatud suulise kõne arendamisele ja hälvete korrigeerimisele, koolieas enamasti aga kirjaliku kõne arenguga seotud probleemide korrigeerimisele.

Rehabilitatsioonis hindab logopeed isiku toimetulekut tulenevalt tema kommunikatsioonivõime kvaliteedist, olemasolevatest võimalustest. Hinnatakse sotsiaalset toimetulekut, selle arendamise ja taastamise võimalusi kliendi keskkonnas: olmes, õppimisel, töötamisel, kultuuri- ja huvitegevuses. Rehabilitatsioonis on logopeedi tegevus suunatud isiku toimetuleku taastamiseks või säilitamiseks püstitatud eesmär-

kide täitmisele. Kui kliendi suhtlemisvõimet kõne abil taastada ei õnnestu, otsitakse toimetuleku tagamiseks teisi teid: luuakse alternatiivseid suhtlemiskanaleid, töötatakse välja abivahendid, õpetatakse nii kliendile kui tema kommunikatsioonipartneritele nende kasutamist ja kujundatakse vilumus nende abil ühiskonnas suhtlemiseks.

Valdavas enamikus tänaaegses rehabilitatsioonimeeskondades on olemas logopeedid. On oluline, et logopeed töötaks rehabilitatsioonimeeskonnas, kus rehabiliteeritakse isikuid, kelle toimetulekuks vajalikku kommunikatsioonivõimet on mõjutanud tsentraalse või perifeerse kõneaparaadi orgaaniline ja funktsionaalne kahjustus või (arengu)eripära:

- kuulmiskahjustus
- nägemiskahjustus
- liikumise ja koordinatsioonikahjustus
- vaimne puue
- psüühikahäire
- sotsiaalne suhtlemispuue
- pereliikme kommunikatsioonivõime kahjustus.

Logopeed ja klient peavad koos selgusele jõudma selles, missugune on kliendi võime nii suulise kui kirjaliku kõne abil mõtteid edasi anda, aru saada teiste kõnest (vestlus, süžeejutt, korraldus, juht-

nöör jm), kasutada alternatiivseid ja toetavaid kommunikatsioonikanaleid, hinnata ise oma kõnet ja suhtlemisvõimet. Süvenemist eeldab reaalse olemasoleva kommunikatsioonivõime, aga ka kõne kvaliteedi vastavuse väljaselgitamine tegeliku vajadusega ja seatud eesmärkidega. Suhtlemises on alati mitu poolt, mistõttu on oluline välja selgitada ka partnerite ja keskkonna ressursid kommunikatsiooniks. Peale selle saab logopeed aidata kõ-

Lapse vaimne ja sotsiaalne areng on otseses sõltuvuses kõne arengust.

nekahjustusega kliendil suhelda ülejäänud rehabilitatsioonimeeskonnaga ja vajadusel ka teiste

kliendi jaoks oluliste inimestega.

Kui klient on jõudnud arusaamisele, et rehabiliteerimine saab tema toimetulekut sihipäraselt muuta, on oluline, et ta osaleks aktiivselt koos rehabilitatsioonimeeskonnaga nende meetmete väljaselgitamises, mis kirjutatakse tema rehabilitatsiooniplaani. Plaani tuleb võimalikult detailselt kirjutada kõik tegevused, mis koosmõjus viivad oodatud tulemusele.

Näiteks teenused, mis eeskätt on mõeldud kliendile, kelle toimetulekut piirab kommunikatsioonikahjustus, võiksid olla:

- psühhosotsiaalne ettevalmistus – psühholoogi individuaalsed või rühmanõustamised, kursused, kohanemis-

laagrid;

- kõneravi – individuaalne või rühmas;
- sobivate tehniliste abivahendite testimine, kindlaksmääramine, neid kasutama õpetamine.

Individuaalse suhtlemise abivahendi loomine ja kasutama õpetamine:

- alternatiivse kommunikatsiooni õpetus;
- puudespetsiifiline toimetulekuõpetus;
- kommunikatsioonipartneri õpetamine ja nõustamine.

Tugiteenused:

- abistamine asjaajamisel, õppimises, töötamisel jm;
- logopeediline tõlkimine või viipekeele tõlkimine;
- teised tugiteenused tulenevalt kaasuvatest toimetuleku piirajatest.



Pesarimaja esi- ja tagakülg (paremal).

Plaanis märgitakse ära nii need teenused, mida osutatakse raviasutustes, õppeasutustes, MTÜ-des, rehabilitatsioonisüsteemis kui ka need teenused, mis kliendil tuleb osta. Lisaks pannakse kirja tugiteenused, ilma milleta ei oleks rehabilitatsioon kliendile kättesaadav. Tugiteenuseid aitab kliendil tavaliselt taotleda kohalik omavalitsus.

Kui kliendi peamiseks toimetuleku piirajaks on kah-



justunud kõnefunktsioon, siis on rehabilitatsioonimeeskonnas logopeed enamasti see isik, kes ka edaspidi juhendab klienti ja tema perekonda rehabilitatsiooniplaani elluviimisel.

Kes on Evald Pesari?

Evald Pesari põgenes 1943. aastal nõukogude okupatsiooni eest Soome. Töötas end üles, rajas eduka firma, praegune OVITOR OY. Tal on kolm last. 1977. aastal sai Pesari insuldi ja kaotas kõnevõime. Ta asutas Soomes Afaasiafondi, mille tulemusena valmis Helsingis nüüdisaegne aju- ja kõnekahjustusega inimeste taastusasutus.

Evald Pesari teeb kõik, et ka oma Eestis elavaid saatusekaaslasi aidata. Pesarimaja treppidel oli raske liikuda ja Evald lasi majja lifti ehitada (vt pildil Pesarimaja tagakülg).



Evald Pesari ja Külli Roht.

Liitude ja seltside rühmitamine

KÜLLI ROHT

Eesti Afaasialiidu peaju- ja kõnekahjustusega inimeste taastuskodu Pesarimaja logopeed

Igal inimesel on nii- ja naasuguseid probleeme: haigusi, puudeid, eripärasid. Ühel inimesel võib ühtaegu olla mitu puuet ja isegi kui inimene saab klassifitseerida ennast ühte puuderühma, põhjustab üks häda teist. Nii ongi peaaegu igal meist mitmeid toimetuleku piirajaid. Kui liikumispuudega inimene ei pääse välja, jääb ta suhtlemisvõimega ja võib öelda, et tema kommunikatsioon on puudulik. Pärilise liikumatu inimese

kommunikatsioon on aga hoopis olematu. Ta ei saa suudki avada või kätt kirjutamiseks tõsta. Pimedal inimesel on liikumine piiratud. Kurtus, kui seda erioõppe või abivahenditega ei kompenseerita, tingib nii sotsiaalse kui intellektuaalse mahajäämuse, afaasiaga kaasneb sageli halvatus ja nii võib ka selle puuderühma liige end liikumispuudeliseks pidada. Vähek teatavasti teeb hoopis ootamatuid valikuid ja võib põhjustada igasuguseid toimetulekuraskusi.

Kaasasündinud eripära või krooniline haigus põhjustab väga suuri probleeme nii inimesele endale kui tema pere-

konnale. Ravi vajavad erinevatel põhjustel peaaegu kõikide puuderühmade inimesed.

Sama mitmekesised on meetmed, mis aitavad mitmesuguste puuderühmade liikmeid ja mille kättesaadavuse eest on ühingud seatud võitlema. Siiski on puuderühma esindav liit või selts kokku kutsutud teatud juhtiva tunnuse alusel hõlbustamiseks sinna koondunud inimeste huvide eest seismist.

Selliste juhtivate tunnuste alusel on koostatud allolev ühingute liigitus.

Mida arvad sina?

Liikumine – peamiseks toimetuleku tagajaks abivahendid ja keskkond	Kommunikatsioon – peamiseks toimetuleku tagajaks õpetamine	Mõtlemine – peamiseks toimetuleku tagajaks abistamine, teise inimese tegevus	Funktsioneerimine, organtaliitus. Peamiseks toimetuleku tagajaks elustiil	Haigus. Peamiseks toimetuleku tagajaks ravimine ja toitumine
Eesti Sclerosis Multiplexi Ühing	Eesti Afaasialiit	Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit	Eesti Vähiliit	Eesti Fenüülkentonuuria Ühing
Eesti Parkinsoniliit	Eesti Vaegkuuljate Ühing	Eesti Autismiühing	Eesti Vähihaigete Laste Vanemate Liit	Eesti Epilepsialiit
Eesti Reumaliit	Eesti Pimekurtide Tugiliit		Eesti Südameliit	Eesti Hemofiiliaühing
Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liit	Eesti Pimedate Liit		Eesti Neeruhaigete Liit	Eesti Psoriaasiliit
Eesti Lihashaigete Selts	Eesti Kuulmispuuetega Laste Vanemate Liit		Eesti Laste Südameliit	Eesti Tsüstilise Fibroosi Ühing
Eesti Seljaajusonga ja Vesipeahaigete Selts	Eesti Kurtide Liit		Eesti Kopsuliit	Eesti Tsöliaakia Selts
	Eesti Kogelejate Ühing			Eesti Diabeediliit
				Eesti Allergialiit
				Eesti Pärilike Sarvestumishäiretega Haigete Liit
				Eesti Kutsehaigete Liit

Uudne rehabilitatsiooniteenus Karaski Keskuses

Kohanemis-nõustamislaagrid “Kuidas oma puudega toime tulla ja edasi minna?”

Teid ootab ja on valmis teenu-seid pakkuma väike (30 kohta) rehabilitatsiooniasutus SA Karaski Keskus Põlva- maal Kõlleste vallas Ihama- rus. Väiksuse ja väljaspool inimasulaid paiknemise tõttu puudub keskusel täismahuline toimiv rehabilitatsiooni- meeskond, s.t ei koostata rehabilitatsiooniplaane. Ain- sana Eestis ollakse spetsiali- seerunud 16-65-aastastele puudega inimestele sotsiaal- se rehabilitatsiooni väikegru- pi kohanemis-nõustamislaag- rite “Kuidas oma puudega toi- me tulla ja edasi minna?” lä- biviiamisele. Laagrite prog- rammis on 5 tundi füsiotera- peudi teenust nendele, kelle rehabilitatsiooniplaanis on see ette nähtud.

2006. aastaks on Karaski keskusel sõlmitud Sotsiaal- kindlustusametiga leping re- habilitatsiooniteenuste osu- tamiseks 16–65-aastastele puudega inimestele 531 000 krooni ulatuses, s.o 120–135 inimesele. Keskus spetsiali- seerunud Eesti oludes uudse- te (maailmapraktikas end hästi õigustanud) 5-päevaste



MIHKEL AITSAM

SA Karaski Keskus nõukogu liige

sotsiaalsete kohanemis-nõus- tamislaagrite “Kuidas oma puudega edukalt toime tulla ja edasi minna?” läbiviimise- le. Sellist koolitust ei korral- data isegi Haapsalu Neuro- loogilises Rehabilitatsiooni- keskus.

Puudelisusega kaasnevad alati sotsiaalsed ja hingelised probleemid. Neid ainult abi- vahendite ja taastusravi abil kompenseerida ei saa. Puue on inimesele alati ränkraske koorem, eriti selle tekke ajal. Tihti on see kannatanule ka- tastroof. Sõltuvalt isiksusest, eelnevatest elukogemustest, puude iseloomust ning süga- vusest põrmustub senine maailm – tegemist on enese-

väärikuse, inimsuhete, töö ja üldise tegevusvabaduse kao- tusega. Puudub valmisolek ja oskus omandatud puudega toime tulla, muutunud elu- koormat ja eluvastutust kan- da.

Vaatamata puude raskuse- le tegutsevad puudega inime- sed erinevalt: osa orienteerub elus edasiminekuks, uute või- maluste otsimisele, osa võtab aga omaks patsiendi rolli – loobub harjumuspärasest suhetest ja harrastustest, lü- litab ennast ümbritsevast elust välja. Et see nii ei pea ega tohi olla, on selge kõigi- le. Kuid miks ikkagi nii juh- tub? Vastus on lihtne – kõik ei ole ise ega oma lähedaste abil võimalised lahendama esmapilgul ränkasket prob- leemi, kas ja kuidas on üldse võimalik kohaneda uue olu- korruga, leida edasimineku- tee. Kogemused näitavad, et see on võimalik, kuid selleks on vaja kaht asja: abistatava poolset tahtmist ja julgust alustada ning oskuslikku ja efektiivset kõrvalabi. Seni Eestis puudunud, kuid arene- nud riikides juba aastaküm-



Karaski keskus



Maaliline paisjärv Karaski keskuse külje all.

neid edukalt kasutatavat võrdväärse, varem sama läbielanu toele (praktiliste kogemuste vahetamisele) ülesehitatud kohanemislaagreid. Niisuguseid laagreid korraldabki Karaski Keskus.

Laagris elavad koolitatavad ja juhendajad (psühholoogid,

kelle ülesanne on õpetada laagrisolijaid ennast paremini tundma ja tunnetama) koos. Arutluste ja rollimängude lähtekohaks on inimene tervikuna: tema füüsiline, psüühiline ja sotsiaalne tegutsemisvõime. Hinnatakse iseenda ja perekonna jõuva-

rusid, otsitakse uusi suhtlemis- ja tegutsemisvariante, õpitakse mõistma, et kõige tähtsam on inimene, muuta ei saa toimunut, muuta saab suhtumist, et ainult see viib edasi.

Karaski Keskus on loodud Eesti Liikumispuudega Inimeste Liidu poolt aastatel 1991–1994 kohanemislaagrite läbiviimiseks. Eeskuju võeti Soomest. Loomisel pöörati erilist tähelepanu liikumispuudega inimeste erivajadustele: majas on lift, kaldteed, invatualetid ja saun, kamina-saal, köök ja söögisaal, treeninguruum jõuseadmete ja võimlemisvahenditega. 3,5 ha territoorium on hästi hooldatud park kivi- ja asfaltteedega, puhkekohtadega, lõkkeplatsiga, paisjärve ja suure kiigega, mida saab kasutada ka ratastoolis olles. Maja ees on parkla.

Karaski Keskusesse võivad pöörduda Sotsiaalkindlustusameti suunamiskirjaga normintellektiga erinevate puuetega inimesed, kellel on kehiv rehabilitatsiooniplaan, milles peavad olema ette nähtud psühholoogi ja füsioterapeudi (ei ole tingimata vajalik) teenused ning garantii 5 päeva majutuse maksmise kohta. Laagrid ei ole mõeldud psühhiaatrilisel ravil olnutele. Tule ise ja soovita sõbrale!

Info ja registreerimine: 5542126, 6722892, mihkel.aitsam@mail.ee

Muinasjutt

AHTI JUNDAS

Ida-Virumaa Puuetega Inimeste Koja juhatuse liige

Hea muinasjutusõber! Täna räägin teile muinasjutu kuningast ja kuningannast. Seitsme mäe ja seitsme metsa taga, helesinise mere ääres oli kuningriik, kus lossis elasid tark ja õiglane kuningas ning kaunis kuninganna. See kuningriik ei olnud suur, kuid ei olnud ka väike ja rahvas elas seal õnnelikult ja hästi.

Kuningas oli vapper väejuht ja kuulsus tema kuninglikust sõjasalgast oli tuntud kaugel. Nagu muinasjutus kohane käis ka see kuningas sõjakäikudel ja täitis võidetud varaga oma lossi varakambreid. Täpsemat vibukütiti ja osavamad ratsutajad ei teatud mitme naaberkuningriigi ulatuses ja saagita ei tulnud tagasi üheltki jahikäigult. Kodus olles juhtis ta targalt ja õiglaselt oma riiki ja rahvast, ajas naabritega riigiasju ning oli hea abikaasa oma kuningannale.

Kauni kuninganna ilu oli kaugemateski maades teatud ja tuntud, tema kaunid heegeldatud pitsid ja väljaõmmeldud näputööd olid hinnatud kingituseks ja imetusobjektiks igas lossis. Ta juhtis targalt lossi majapidamist, kasvatas noort printsi ja



Maailmas müüakse parkinsonihaigete liikumise toetuseks dr James Parkinsoni nimelisi tulpe.

printsessi ning oli armastav abikaasa oma kuningale.

Uhkes lossis korraldas lahke pererahvas kuninglikke balle ja vastuvõtte kõrgete ülemeremaade külaliste auks, kuid lossis leiti peavarju ja kõhutäidet ka lihtsatele teekäijatele. Nii kulges elu lossis ja kuningriigis rahulikult ja küllapelaksid nad siimaani kui vahepeal surnud pole.

Kuid selles loos saabus lossi ühel päeval tundmatu, hall kühmus mehike. Nagu ikka kombeks, söödeti joodeti külalise köht täis ja anti öömaja. Morn ja vaikiv mehike ei lahkunud koidikul ega läinud oma teed ka järgmistel hom-

mikutel. Elama asus ta lossi parki, kus oli väike majake ja seepärast kutsuti teda ka härra P-ks (James Parkinson 1755-1824 inglise arst, parkinsoni tõve esmakirjeldaja 1817). Ega ta ei seganud ka kedagi ja tema kohalolekuga isegi harjuti. Lossis hakkas juhtuma aga midagi ebatavalist.

Naabერიigi kõrge saadiku vastuvõtul ei saanud väriseva käega kuningas enam hanesulega anda allkirja lepingule, hõbepeekriga veini juues tilgutas ta veinipleki tähtsale ürikule, oma kuuevarrukale ja saadiku kallile mantlile, pillas valitsuskepi käest ja peolauas ajas ümber kastmekannu ja rikkus kaasa peokleidi. Õhtusel ballil ei suutnud valitseja esitantsijana enam rütmi tabada ja jalgu lohistades astus saadikuproua seelikusabale. Pidulikul paraadil siiani rühikas kuningas ei jaksanud hobuse selga hüpata, ajas segamini tervituskõne ja sõjasalga rivisammu, vibulaskevõistlusel ei tabanud isegi mitte märklauda. Asja vaagis õukonnaarst, valitseja tervist uuris ka kuningriigi nõid ja abiks käisid mujaltki targad ravitsejad. Küll määrati talle kuppusid ja kaane, klistiiri ja aadrilaskmist, määrati nõiarohetudega, juua anti salapäraseid segusid ja maarohtudest

valmistatud leotisi. Kuningat kahtlustati nõiduses olemisses, sest saladuslik mehike oli kadunud ja arvati isegi, et ta kuninga ihu on omastanud. Levis kuuldus, et kuningat ravib veel vaid puhastustuli. Kuningas vajus küüru, muutus tusaseks ja apaatseks, istus kambrinurgas, jättis unarusse pere ja riigiasjad.

Unetutel öödel komberdas ta saalides ja lossi pikkades koridorides, komistades lävepakkudel, ajades ümber vaa-se ja takerdudes vaipadesse.

Kuidas lõpetada see muinasjutt? Ehk võtaks hea jutuvestja abiks võlukepi või nõiavitsa ja salapärane rändur oleks kuri nõid, noor prints tooks kaugelt maalt imerohtu ning päästaks kõik nõidusest? Ma ei tea milline lõpp oleks õigem. Kas kuninganna põgeneks pimedal ööl lossist punaste purjedega jahil koos ülemeremaa saadikuga, või peanõunik võtaks riigiasjad oma juhtida? Raugastunud kuningas saaks ootamatult toidumürgituse või kukuks jahikäigul ratsu seljast ning sureks? Järsku õukonna ärksamad liikmed teeksid salajase vandenõu, kukutaksid monarhia ja kuulutaksid välja vabariigi? Kuningas saadetaks kloostriks kõrgel mägedes ja kuninganna pandaks halastajaõeks või nunnaks? Muinasjutt võiks ju ka riik lihtsalt laostuda, lossiaed võssa ja umbrohtu kasvada. Solvatud naaberriigi sõjavägi maa vallutada, varad röövida ja rahva orju-



Johannes Paulus II.
Ka maailma vägevatel on sekeldusi härra P-ga.

sesse allutada. Siis tuleks aga vapper rüütel ja...

Ma ei tea selle muinasjutu lõppu ja ma ei tea ka oma loo, kuigi mitte enam muinasjutu lõppu. Aga sina, milline on sinu lugu? Kas sinu lugu on kirjas, kas sinu lugu on olemas? Mis juhtus siis kui sinu ellu tuli see kühmus mehike, kes tuli kutsumata ja kellest me enam lahti ei saa? Kuidas kujunes elu sinu kuningriigis, kuidas kujunes ja kuidas oleks võinud või pidanud see lugu minema? Kellele on seda lugu vaja? Arvatavasti on sul endal seda vaja, et saada selgusele iseendas. Arvan, et ka su lähedased mõistaksid sind paremini ja lossiülem ei peaks õukonda mässule õhu-

tama.

Kindlasti on seda vaja neile, kelle ellu on juba sisenevad või kelle kodu uksele alles koputab kühmus tõvesaadik. Kuidas elada, kuidas teha nii, et sinu muinaslool oleks õnnelikum lõpp ja ka muinasjutusõbral oleks kergem õiget teharu valida, et meie tehtud vigu enam mitte korrata. Mis sellest, et mõni jutt on lühike, mõni kaua kestab, mõni jutt on hoopis uus, mõni tuntud teatud, mõni jutt on koguni...

Täna rääkisin muinasjutu kuningast ja kuningannast. Või hoopiski meist enestest?

Minu hobused, minu õpetajad

Seekordse loo pealkirja laenasin Viini Hispaania Ratsakooli kauaaegselt juhilt, suurepäraselt hobuseinimeselt ja kirjamehelt Alois Podhajskylt (1898–1973), kes pealkirjastas nii ühe oma raamatu, mis ilmub sel aastal ka eesti keeles. Podhajsky oli Austria-Ungari ohvitseri poeg ning kasvas kasarmumelu keskel. Juba varases lapsepõlves tõstsid tallipoisid väikese poisi isa teadmata tihti hobuse selga ja nii see algas. Hoolimata tema eluaega jäänud kahest suurt segadust tekitanud sõjast leidis ta ikka ja jälle võimalusi, et oma armastatud hobuste juurde tagasi tulla.

AIVE SARJAS

Hobusekasvataja

Minu hobukogemus on Podhajskyga võrreldes pea olematu. Kuid mindki on hobused selle lühikese aja jooksul palju õpetanud. Ning neist õpetustest on kasu olnud ka inimeste maailmas.

Inimene on loomult egoistlik, tahab, et kõik tema ümber käiks nii, nagu talle meeldib. Hobused aga sellist ellusuhutumist ei mõista. Neil on oma elu ja maailm, hobumaailm, kus valitsevad hoopis teistsugused reeglid, mida juhivad karja- ja saakloomainstinktid. Selleks et hobustega tegeleda ja neid mõista, peab inimene mõtlema nii nagu hobune ning käituma hobumaailma reegleid järgides. See on ka ainus edu võti hobustega suhtlemisel, sest hobune ei hakka kunagi mõtlema nagu

inimene, loodus pole teda nii viisi loonud.

Parim viis hobumaailma tundma õppida on jälgida karjana elavate hobuste käitumist. Ja loomulikult ka tarkade inimeste kirjutatud raamatute lugemine selleks, et kopli veeres istudes nähtust aru saada. Esimesel hobusepidamise suvel oli koplis istumine ja hobuste vaatlemine üks minu lemmiktegevusi. Ma olin jube uudishimulik ja tahtsin näha, mida suksud päevad otsa teevad. Ja tegid muide paljugi – sõid, jõid, magasid, mängisid, sügasid teineteist. Loomulikult ma pabistasin natuke, et kas ja kuidas hobused, kes on harjunud elama linnatallis, vabas looduses toime tulevad. Kuid see oli asjatu kartus, nad tundsid end koplis suurepäraselt.

Teine suur asi, mida hobu-

sed mulle iga päev õpetavad, on kannatlikkus. Lihtne on hobusega tegeledes – ükskõik kas maapinnalt, sadulas või rakendis – väita, et hobune on tiheda peaga ega saa aru, mida inimene temalt tahab. Viga on tegelikult hoopis kommunikatsioonis ehk selles, kuidas inimene hobusele oma soovi edastab. Kui hobune sellest aru ei saa, on alati süüdi inimene, mitte hobune. Sihile jõuavad need, kel piisavalt kannatust asjaga otsast alustada ning kes oskavad oma soovi hobusele selgitada nii, et loom aru saaks. Samud, mis tulemuseni viivad, on mõnikord imepisikesed. Vahel kulub eesmärgile jõudmiseks kuid ja aastaid.

Parimaks kannatlikkuse õpetajaks on mulle minu talis aprilli lõpul sündinud esimene varsake Reia. Selleks et hobusega oleks võimalik töötada, peab ta inimesega harjuma ning teda usaldama. Usalduse esimeseks märgiks on see, et hobune lubab end kõikjalt katsuda, ka näppu ninasõõrmesse ajada, kui on vaja. Reia oli algul pelglik nagu varsad ikka. Seadsin sisse korra, et alati kui koplisse läksin, üritasin Reiat puudutada ning teda erinevatest kohtadest silitada. Kuuajalise harjutamise tulemu-

sel oleme jõudnud nii kaugemale, et Reia ligineb mulle ise, nuhib uudishimulikult, vahel ka näksib oma hambutu suuga ning lubab end juba kõikjalt katsuda – kõrvust, kõhu alt, isegi silma ja ninasõõret saab käega kinni katta ilma, et hobune põgeneks. (Põgenemine on hobustel esimene reaktsioon hirmu korral, on nad ju saakloomad.) Peagi loodan jõuda selleni, et ta liiks minu käele aktsepteerib ka pähe pandavaid päitseid. Kõik see on aga tulnud sõna otseses mõttes sentimeeterhaaval hobusele lähenedes ja kätt liigutades. Samal ajal olen aru saanud, et minisammudega edas liikuda on võimalik ka muudes eluvaldkondades. Kõike ei pea saama kohe ja ruttu.

Ära karda hobust – austa teda!

Hobune on inimese sõber, kuid temale vale lähenemise korral võib ta olla väga ohtlik.

Koplis võõraid hobuseid nähes ära mine nende juurde. Kui hobune läheneb sinule, suhtu temasse rahulikult, võid teda patsutada ja sügada. Ära sööda võõrast hobust ilma selleks luba küsimata. Kui hobused on pealetükkivad, kutsu nad rahuliku range häälega korrale, vajadusel tõrju käega eemale, kuid väldi närvilisi liigutusi. Jälgi, et nad sind ei hammustaks. Hoidu tagakapjadest eemale (ära seisa hobuse taga). Ära kunagi põgene agressiivselt käituva hobuse eest – ta on sinust kiirem.

Kui sina suhtud hobusesse rahulikult, suhtub ta samamoodi ka sinusse.

Hobused on mulle õpetanud elutervet uudishimu. Soovi teada saada, lugeda, uurida, mõelda, miks on nii ja mitte teisiti. Nad on mind kokku viinud paljude huvitava ja toredate inimestega,

kellest mitut võin täna nimetada heaks sõbraks. Muide, ka hobused on mu sõbrad. Nendega on hea, sest nad ei valeta kunagi. Hobused võtavad mind sellisena, nagu ma olen.



AGO RIUS

Hobuselt inimesele: ratsutamisteraapia – mis see on?

**KARDI KEERD
KARIN PÕLDOJA**

*Eesti Ratsutamisteraapia
Selts*

Euroopas ja Ameerikas aastakümneid edukalt kasutusel olnud ning ka Eestis järjest enam populaarsust võitev ratsutamisteraapia on abiks nii füüsiliste, psüühiliste kui ka sotsiaalsete probleemide korral.

Ratsutamisteraapia on teraapia vorm, mis sobib toetama või asendama näiteks psühho-, füsio-, kõne- või tegevusterapiat. Seda viivad läbi ratsutamisterapeut ja erikoolituse saanud teraapiahobune. Koostöös ratsutamisterapeutiga või muu erialaspetsialistiga, näiteks arsti või füsioterapeutiga, võib teraapiat korraldada ka erivajadustega inimeste ratsutamise instruktor. Ratsutamise terapeutiline mõju avaldub nii inimese motoorika ja psüühika arengus kui ka sotsiaalsete oskuste paranemises.

Ratsutamisteraapia sobib laiale vanuserühmale ning erinevate haiguste ja seisundite korral – *sclerosis multi-*



plex, tserebraalparalüüs, nägemis- ja kuulmispuuded, autism, õpi- ja suhtlemisraskused ning depressioon on vaid mõned näited paljustest.

Hoolimata nimetusest ei tähenda ratsutamisteraapia ainult ratsutamist, samavõrd oluline on ka selle suure ja sõbraliku loomaga tegelemine ja suhtlemine. Mõnel juhul ei istu klient teraapia käigus üldse hobuse selga. Näiteks autistliku lapse puhul võib olla suur edusamm juba see, kui ta soostub hobust puudutama. Võib öelda, et teraapia saab tegelikult alguse het-

kest, mil klient talli uksest sisse astub.

Inimene, kes soovib minna ratsutamisteraapiasse, peaks kindlasti uurima, kas teraapiat korraldaval inimesel on ratsutamisteraapia alane koolitus läbitud ning kas tal on ratsutamisterapeudi või erivajadustega inimeste ratsutamise instruktori tunnistus. Kvaliteetse teenuse tagab veel hea liikuvusega ja paraja suurusega hobune, vajaliku varustuse ja vahendite (platvorm, teraapiavöö jm) olemasolu, kiivri kasutamine. Kogu teraapia peab toimu-



Ratsutamisterapeut koos kliendiga hobuse seljas.

ma turvalises keskkonnas.

Hobune mõjutab kogu oma olemusega ainulaadsel moel inimese keha ja meelt. Nimelt tekitab hobuse liikumine ratsaniku kehas ulatuslikke sümmeetrilisi ja rütmilisi liikumisimpulssse, mis on väga

sarnased inimese enda kõniga. See omakorda toob kaasa kõhu- ja seljalihaste aktiivse liikumise. Mõju avaldab ka hobuse kehatemperatuur, mis on umbes 1,5 kraadi inimese omast kõrgem. Selleks et seda maksimaalselt ära



Ratsutamisteraapiaks vajalik platvorm, millelt saavad sadulasse minna ka ratastooli kasutajad.
Hobune seisab kahe platvormi vahel.

kasutada, istutakse teraapias hobuse seljas üldjuhul ilma sadulata, kasutades vaid sadulatekki ja spetsiaalset käepidemetega teraapiavööd. Hobune pakub inimesele eneseületamise võimalust, võimaldab kombata piire ning saada motivatsiooni. Ratas-
toolilapsele on kindlasti võimaldas elamus istuda nii suure ja uhke looma turjal ning teda võib-olla isegi juhtida – see on asi, mida ei julge või ei oska teha isegi mitte iga päris terve laps. Hobune on hea sõber ja taktitundeline kaaslane – ta ei anna iial hinnanguid ega kritiseeri, ta pakub inimesele oma vahetut siirust ning ei nõua vastutaksuks muud kui head kohtlemist ning sõbralikku patsutust. Inimese ja hobuse vahel tekkiv unikaalne, sõnatu suhe pakub lohutust ja soojust ning on võimsaks emotsioonide vallandajaks. Hobune ise ongi parim terapeut, kes mõjutab inimese kui füüsilise, psüühilise ja sotsiaalse olendi kõiki tahke.

Üks õige teraapiahobune vajab eriettevalmistust. Tema samm peab olema parajalt pikk, liigutused ühtlased ning inimesel peab olema tema seljas mugav istuda. Iseloomult peavad teraapias kasutatavad hobused olema rahulikud ja sõbralikud. Teraapias ei sobi kasutada väga noori hobuseid.

Loomulikult ei ole ka ratsutamisteraapia imeravim – on haigusi, mille puhul ei ole täielik paranemine võimalik,

kuid sel puhul võib sobiv teerapiavorm siiski oluliselt parandada inimese elukvaliteeti. Komplitseeritumate seisundite korral on enne ratsutamisteraapia valimist soovitatav konsulteerida raviarstiga, sest esineb ka vastunäidustusi.

Ratsutamisteraapia on ka Eestis järjest enam kasutusel. Esimesed kodumaal koolituse saanud spetsialistid sai Eestis alles 2005. aasta detsembris, kui Tartu Ülikooli Spordibioloogia ja Füsioterapia Instituudi, Türi Tehnika- ja Maamajanduskooli ning Eesti Ratsaspordiliidu koostööna korraldatud kursuse lõpetasid kuus ratsutamisterapeuti ning kaheksa erivajadustega inimeste ratsutamise instruktorit. Praeguseks on lõpetamas teine

lend terapeute-instruktooreid. Juba diplomeeritud spetsialiste ühendab aga 2006. aasta alguses loodud Eesti Ratsutamisteraapia Selts, mille eesmärk on edendada ratsutamisteraapiat Eestis ning aidata leida abivajajal tee ratsutamisteraapia juurde. Seltsi põhiülesanded eesmärkide saavutamiseks on koostöö organiseerimine teiste seltsidega, ühiskondlike organisatsioonidega, erialaste seminaride, konverentside ja muude ratsutamisteraapia alaste ürituste korraldamine. Oluline on ka täiendõpe. Selts loodab hakata tunnustama neid tal- le, kus pakutakse kvaliteetset ratsutamisteraapia teenust. Seltsiga saab soovi korral kontakti telefonil 5279397. Valmimas on kodulehekülj www.ratsutamisteraapia.ee.

EHA LEPPIK

EPIK spetsialist

1999. aasta lõpul moodustas Vabariigi Valitsus ministriumidevahelise puuetega inimeste ühiskonda lõimimise ja võrdsete võimaluste tagamise komisjoni, kuhu kuulusid sotsiaalministeeriumi, rahandusministeeriumi, haridusministeeriumi, sise- ministeeriumi, keskkon- naministeeriumi, põllu- majandusministeeriumi, välisministeeriumi, kaitse- ministeeriumi, majan- dusministeeriumi, teede- ja sideministeeriumi, kul- tuuriministeeriumi, regio- naalministri ja rahvasti- kuministri esindajad. Ko- misjoni tööd määrati juh- tima sotsiaalminister ning 28. jaanuaril 2000 kinnita- tigi sotsiaalministri käsk- kirjaga nr 28 ministee- riumidevahelise puuetega in-imeste ühiskonda integree- rimise ja võrdsete võima- luste tagamise komisjoni põhimäärus.

Komisjoni ülesanneteks olid:

- puuetega inimeste ühis- konda integreerimiseks ja võrdsete võimaluste taga- miseks vajalike õigusakti- de väljatöötamise ja nende

Ratsutamisterapeudid ja erivajadustega inimeste ratsutamise instruktorid

Milja Ardlu	5157447	milja.ardlu@mail.ee
Tuuli Bürkland	53447388	tuulib@hotmail.ee
Mare Kalme	53403806	armaratsatalu@hotmail.ee
Julia Katok	5297760	rebalatallid@hotmail.com
Kadri Keerd	5279397	kkeerd@yahoo.com
Kaiti Kirsipuu	5150393	ruilatall@hotmail.ee
Ene Kont	5110293	ene@vendomar.ee
Marit Künnapuu	5216183	marit.kynnapuu@mfa.ee
Marika Lepp	56980619	herbiina@hotmail.ee
Piret Poller	5143370	piret.poller@wuerth.ee
Karin Põldoja	5114122	peep.poldoja@brc.ee
Eve Raudsepp	55613839	everaudsepp01@hotmail.ee
Liina Raus		liinaraus@hotmail.com
Tiiu Toots	5010751	tiiu.toots@trip.ee

Rasvaselt trükitud – ratsutamisterapeudid

Invapoliitika üldkontseptsiooni tegevuskavade täitmine

ellurakendamise koordineerimine;

- Euroopa Liidu resolutsiooni 497Y0113(01) ja Eesti invapoliitika üldkontseptsiooni ellurakendamise pikaajalise tegevuskava väljatöötamine ja selle täitmise jälgimine;
- riigi- ja omavalitsusasutuste ning valitsusväliste organisatsioonide koostöö koordineerimine puuetega inimeste probleemide lahendamisel.

Oma ülesannete täitmiseks oli komisjonil õigus moodustada töörühmi ja ekspertkomisjone, jälgida, et puuetega inimeste küsimused oleksid lülitatud kõikidesse nende valdkonda puudutavatesse olulistesse poliitilistesse otsustesse ning riiklikku planeerimisse, teha parandus- ja täiendusettepanekuid õigusaktidesse ning esitada need komisjonile läbivaatamiseks või teadmiseks, koostada iga aasta lõpuks ülevaade tehtust oma valdkonna piires ja teadvustada sellest üldsust, jälgida oma valdkonnas Euroopa Liidu resolutsiooni 497Y0113(01) ja Eesti invapoliitika üldkontseptsiooni ellurakendamise tegevuskava täitmist.

Komisjon alustas aktiivselt tegevust. Moodustati puuetega inimeste organisatsiooni-

de esindajatest ekspertkomisjon (komisjoni juht - Genadi Vaher, EPIF juhataja). See ekspertkomisjon selgitas välja puuetega inimeste olukorra hetkeseisu, kaardistas probleemid ning tegi oma poolsete ettepanekud nende probleemide lahendamiseks.

Ekspertkomisjoni ettepanekute põhjal koostas ministeeriumitevaheline komisjon Eesti Vabariigi invapoliitika üldkontseptsiooni „Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglite” rakendamise tegevuskavad, mis ka Vabariigi Valitsus 2001. ja 2002. aastal heaks kiitis.

Eesti Vabariigi invapoliitika üldkontseptsiooni kohaselt on riigil esmavastutus standardreeglite täitmise eest ja Eesti Puuetega Inimeste Kojal lasub järelevalvefunktsioon.

Kuna tegevuskavades (vt www.epikoda.ee) planeeritud tegevuste tähtajad lõppesid 2005, saatis EPI Koda kirjad ministeeriumitele palvega selgitada, mis tegevuskavades planeeritust on tehtud, mis tegemisel ning mis tegemata.

AIVE SARJAS

(EPIK arendusjuht
kuni 31. detsembrini 2005)

Järgnev kokkuvõte sisaldab ministeeriumite seisukohti tegevuskavadega neile määratud ülesannete täitmise kohta. Kokkuvõte ei anna hinnanguid ministeeriumite tegevusele tegevuskavade täitmisel.

Ülesandeid anti tegevuskavade kaheksale ministeeriumile (sotsiaalministeerium, haridusministeerium, siseministeerium, rahandusministeerium, majandusministeerium, kultuuriministeerium, keskkonnaministeerium, teede- ja sideministeerium). Eesti Puuetega Inimeste Koja poolt 2005. aastal kõigile ministeeriumitele saadetud järeleparimisele tegevuskavade täitmise kohta vastasid viis ministeeriumi (haridus- ja teadusministeerium, rahandusministeerium, justiitsministeerium, majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, keskkonnaministeerium). Sisulisi vastuseid oli neli.

Justiitsministeerium teatas, et kahjuks ei ole nende pädevuses kindlaks määrata seaduse või muu õigusakti tasandil puuetega inimeste õiguste valdkonna eest vastuta-

vate organite ülesandeid. „Puuetega inimeste õiguslik käsitlevate lahenduskavade koostamine ja ellurakendamine ning vastavate õigusaktide ettevalmistamine kuulub sotsiaalministeeriumi pädevusse,” kirjutas oma vastuses justiitsministeeriumi toonane kantsler Jüri Pihl. „Justiitsministeerium õigusloome koordineerijana saab üksnes jälgida, kas eelnõudes sisalduvad regulatsioonid on kooskõlas põhiseaduse põhimõtetega (sh puuetega inimeste erilise kaitse nõudega).” Ning lisas, et nii eelnõude ettevalmistamisel kui puuetega inimeste majanduslikku ja sotsiaalset seisundit mõjutavate otsuste langetamisel kuulub valdkonda põhjalikult tundvate spetsialistide kaasamine väljastpoolt ministeeriumi hea haldustava juurde.

Keskkonnaministeerium andis minister Villu Reiljani allkirjastatud kirjaga teada, et seoses uue ehitusseaduse jõustumisega alates 1. jaanuarist 2003 on keskkonnaministri 18.05.1999 määrus nr 54, mis reguleeris muu hulgas ka nõudeid ehitistele, tunnistanud kehtetuks ning valdkond antud majandus- ja kommunikatsiooniministri reguleerida. Ühtlasi teavitati koda sellest, et ministeeriumis on väljatöötamisel valitsusväliste organisatsioonide kaasamise põhimõtted.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium teatas, et

majandusministri 28.11.2002 määrust nr 14 „Nõuded liikumis-, nägemis- ja kuulmispuuetega inimeste liikumisvõimaluste tagamiseks üldkasutatavates ehitistes” ei ole võimalik vastavalt tegevuskavale munitsipaalaluruume ja elamuid puudutavas osas täiendada, sest seaduses antud volitusnormi kohaselt reguleerib määrus vaid üldkasutatavaid ehitisi. Õigusakti, mis kehtestaks puuetega inimesi puudutavad nõuded elamutele, olemas ei ole. „Selleks peaks välja töötama kontseptsiooni või vastavasisulise standardi,” tõdeb oma kirjas minister Edgar Savisaar. Samas jäetakse märkimata, kes seda teema peaks.

Rahandusministeeriumi vastus oli põhjalik ning käsitles teemat reeglite kaupa.

Reegel 4 – toetavad teenused. Tegevuskavas oli ette nähtud täpsustada sotsiaalhoolekande seaduses teenuste kvaliteedi üle järelevalve teostamise mehhanismi ning kaasata sellesse teenuste tarbijad. Rahandusministeerium seletas, et ülesanne pole mitte nende, vaid sotsiaalministeeriumi pädevuses.

Reegel 18 – puuetega inimeste organisatsioonid. Tegevuskavas tehti ettepanek kaaluda võimalust taastada kas hasartmängumaksu seaduses või riigieelarve seaduses eraldi reana puuetega ini-

meste organisatsioonide garanteeritud toetamine läbi sihtasutuse Eesti Puuetega Inimeste Fond. „Rahandusministeerium ei pea otstarbekaks konkreetse organisatsiooni nimetamist kindla protsendi saajana laekuvast hasartmängumaksust või riigieelarves organisatsioonile eraldi rea kavandamist, kuna puuetega inimeste toetamine toimub vastavalt esitatud projektidele,” andsid minister Aivar Sõerd ja asekancler Tauno Tats teada.

Tegevuskavas tehti ettepanek muuta tulumaksuseaduse § 49 lõiget 4 nii, et kalendrikuu jooksul tehtud maksuvabade väljamaksete piiranguid rakendataks väljamaksetele, mis ületavad § 23 kehtestatud maksuvaba tulu määra. Uus tulumaksuseaduse § 49 redaktsioon kehtib alates 1. jaanuarist 2002. Selle kohaselt lähtub juriidilisest isikust annetaja maksuvaba summa määramisel ühest alljärgnevatest piirmääradest:

- 3% jooksva kalendriaastal tehtud sotsiaalmaksuga maksustatavatelt väljamaksetelt või 10% viimase majandusaasta kasumist;
- kalendriaasta jooksul võib üle minna ühelt kriteeriumilt teisele ning annetusi teinud isik võib selle kohta pidada summeeritud arvestust.

Ettepanek täiendada riigivara seadust nii, et alla 50 000-kroonise soetusmaksumusega registreeritud kandmisele

mittekuuluva riigivara võõrandamisel saaks vara, mis on muutunud kõlbmatuks avaliku kasutamise, riigivõimu teostamise ja tulu saamise eesmärgil, anda tasuta puuetega inimeste, laste või vanurite mittetulundusühingutele või sihtasutustele heategevaks otstarbeks, leidis rahandusministeeriumi põhimõttelise heakskiidu. Vabariigi Valitsus on teinud ministeeriumile ülesande valmistada ette uus riigivara-seadus ning ministeerium kaalub ja võimalusel ka arvestab tegevuskavas toodud üldist põhimõtet. Samas rõhutab rahandusministeerium, et riigivara-seaduse § 18 lg 1 punkti 4 kohaselt on võimalik riigivara anda mittetulundusühingutele heategevaks otstarbeks tasuta kasutusse.

Reegel 21 – standardreeglite täitmise järelevalve. Tegevuskavas oli tehtud ettepanek toetada (rahaliselt) Eesti Puuetega Inimeste Koja rahvusvahelist koostööd. Rahandusministeerium ei pidanud nimetatud toetust vajalikuks, sest toetamine toimub läbi hasartmängumaksu nõukogu.

Haridus- ja teadusministeeriumi vastus tegevuskava täitmise kohta oli samuti põhjalik ning üles ehitatud reeglite kaupa.

Reegel 4 – toetavad teenused. Viipekeeleseaduse staatuse seadustamiseks on tehtud keeleseadusse muudatusettepanek, mille menetlemine oli 07.06.2005 seisuga täienduste tegemiseks peatatud.

Reegel 5 – kättesaadavus. Viipekeele tõlkide kutsestandard on valminud ning kutsekojas moodustatud töörühma poolt ka kinnitamiseks esitatud. Tartu Ülikoolis on ette valmistatud viipekeele tõlkide koolitamise õppekava. „Riikliku tellimuse osas on haridus- ja teadusministeerium pidanud läbirääkimisi sotsiaalministeeriumiga,“ teavitas tollane abiminister Erkki Piisang.

Reegel 6 – haridus. Haridusprogrammis on kaasamisele kõigil haridustasemetel pööratud suurt tähelepanu, õigusaktid rõhutavad kõikide laste võrdseid võimalusi õppida kodulähedases koolis.

Ministeeriumis on moodustatud töörühm eelkooliealiste erivajadustega laste varajaseks märkamiseks ning sekkumisstrateegiate rakendamiseks. Ettevalmistamisel on eelnõu, mille kohaselt võimaldataks alusharidus aastast 2007 kõikidele 6-aastastele lastele.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus loovad erivajadustega õpilastele võimalused tavakoolis õppida. Õppida saab kolme erineva tasemega õppekava järgi, sätestatud on

tugisüsteemid, õpilasele tuleb vastavalt tema hariduslikule erivajadusele koostada individuaalne õppekava. Lihtsustatud on parandusõppe rakendamise korda. Lihtsustatud ja toimetuleku õppekavade järgi õppivate õpilaste õppeaega võib pikendada kuni kolme aasta võrra. Samuti on muudetud paindlikumaks hindamissüsteem ning tingimused põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamiseks.

Ka kutseõppesüsteem on paindlikumaks muutunud, on rakendunud uued õppevormid (õpipoisi koolitus) ja käivitunud põhihariduseta noorte kutseõpperühmad. Puuetega noorte õpilaskoha maksumuse koefitsient on 2.

Reegel 11 – vaba aeg ja sport. Spordispetsialistide ja huvialajuhtide koolitusprogramme on täiendatud moodulitega hariduslikest erivajadustest.

Kokkuvõtte koostamisel ei olnud võimalik kasutada (sest neid polnud saanud) sotsiaalministeeriumi, sise- ja kultuuriministeeriumi vastuseid tegevuskavade täitmise kohta.

Vabatahtlikust tööst

KÜLLI REINUP

*Eesti Lihashaigete Seltsi
juhatuse esimees*

Kõik sai alguse sellest, et käesoleva aasta veebruaris palus Auli Lõoke Eesti Liikumispuuetega Inimeste Liidust mu 15-aastaselt tütre Ruthil rääkida nende liidu tänuüritusel “Aasta Tegu 2005” paar sõna vabatahtlikust tööst. Nii vahepalaks.

Ruthi esinemise võtsid kuulajad soojalt vastu küllap seetõttu, et nii noores inimeses puuduvad veel stambid, kuidas peaks asju tegema või mida sobib öelda, mida mitte. Isegi presidendipaar naeratas näite juures, mille särasilmne esineja tõi seoses sellega, et puudega inimestelt on üht-teist õppida. Kas või visadust. Et kui nii meetripikkune ja tasakaaluakrobaadina karkudel liikuv Margit omandab teist kõrgharidust, siis peaks tema, Ruth, põhikooli lõpetamisega ka kuidagiviisi hakkama saama.

Võib-olla mõjus uudsena hoopis vana tõde, et on olemas inimese vaba tahe teha nii halba kui head. Või olla tegemata üldse midagi. Võib-olla vajab meie ühiskond hädasti positiivseid kangelasid? Igatahes ürituse ametliku osa lõppedes nabisid Ruthi kinni meediategelased. TV3 ründas õhtuste uudiste jaoks küsi-

musega, mis on liikumispuudega inimeste suurimad probleemid Eestis, Eesti Päevaleht alustas persoonilooga ja telesaatest Puutepunkt teatati, et soovitakse tulla koos võttegrupiga paika, kus noored kogunevad ja jaotavad ülesandeid enne abivajajate juurde minemist.

Ühesõnaga, Eesti Lihashaigete Selts sai kuulsaks. Mis on muidugi tore. Tore on see, et saime kirja tallinlannalt, kes soovis meile vabatahtlikuks tulla. Või telefonikõne perekonnalt, kes uuris, kas võiksimelapse silmaringi laiendamise huvides rakendada vabatahtlikuna nende 13-aastast tütart.

Me pidime kindlaks määrama, kui palju vabatahtlikke kasutame aastas, mil moel motiveerime inimesi väljastpoolt ühingu meie tegemistes pikemat aega kaasa lööma ning ikka ja jälle vastama küsimusele, kust ja kuidas vabatahtlikke leiame.

Abivalmis noorte ülemelik kohalolek meie üritustel, mis siiani oli tundunud iseendastmõistetavana, hakkas paistma privileegina. Olime arvanud, et kui ühingu juhatuse ja aktiivsed liikmed täidavad vabatahtlikult ja rõõmuga võetud kohustusi, kui lihashaigete seltsi kuulumine on au-, mitte häbiasi, siis sama suhtumine nakatab kõi-

ki, kes meid vaid tundma saavad. Kas teie ühingutes on lood teisti?

Teravdatud meediatähelepanuga kaasnes ka kuulsuse pahupool – meilt oodati probleemide lahendamist, mis ei olnud sugugi seotud lihashaigete elujärje parandamisega. Lugejates-vaatajates kujunes arusaam, et oleme vabatahtlike vahendamise keskus. Saime õige mitmesuguseid päringuid: ühte Tallinna ühingusse oli saabunud uus liikumispuudega noor, kes alles kohanemiskeskuses – kas meilt saaks mõne terve eakaaslase, kes teda välja viiks; teisel ühingul oli tulemas aastakoosolek, vaja nõusid pesta ja koristada – saatke mõned virgad tüdrukud; soliidses eas memm vajab saatjat reisimisel; vanem puudega mees ei leia kuidagi isiklikku abistajat – kas saaks noori tütarlapsi “isiklikuks tarbeks”... Ja nii edasi.

Minu juurdlemine selle üle, kas Tallinn ei tunne mitte puudust ühest korralikust vabatahtlike keskusest (kui sarnane Tartus vägagi edukalt toimib), tipnes päevaga, mil kohtasin kaubanduskeskuses tuttavat ärinaist, kes muu jutu seas pika pilgu üle minu libistas ja ütles: “Kuule, nägin televiisorist, sul pidi neid vabatahtlikke kõvasti olema,

ma ei leia oma aastasele lapsele kusagilt sobivat lapsehoidjat... mis sa arvad, ah?”

Nii hakkasingi mõtlema, kas teisi aitav tasuta tööd tegev või oma oskusi ja teadmisi lahkelt jagav noor inimene on tõepoolest haruldus mitte ainult puudega inimestega seoses, vaid tänases elus üldse. Kuna meie ühingul oli järjest paar üritust, kus vabatahtlikud kaasatud, pöördusin küsimustega **Ruthi** (15), **Jane** (16), **Mariini** (15) ja **Mardi** (15) poole.

Kuidas teist said Eesti Lihasihaigete Seltsi vabatahtlikud?

Mart: “Minul on kodus lihasihaigusega vanem vend. Olen vennaga seltsi üritustel kaasas olnud nii kaua kui mäletan. Kui ma nagunii võtan vennal seljast üleriideid, aitan mobiili kaela, ulatan paberit, pliiatsit või toitu, siis võin aidata ka teisi, kes samas on. Kõik ei saa ju omale isiklikku abistajat kaasa võtta, nii oleks igal üritusel topeltarv inimesi.”

Ruth: “Mina olen ka seltsi liige nii kaua kui mäletan (kostab üksmeelne naerulagin). Ma ei käinud veel kooliski, kui esinesime õega seltsi üritustel flöödimänguga või lugesime luuletusi. Praeguseks on kõik nii loomulik – seltsi liikmed on nagu suure pere liikmed, mõni on naljakas, mõni on ülbe, mõni on väga tore, mõni vajab aegajalt abi.”

Jane ja Mariin: “Meid kutsus Ruth. Ta ütles, et seltsi üritustel saab nalja. Ja alati saab ka!”

Mis teid motiveerib?

Väikese mõtlemise järel ütlevad kõik neli, et on väga hea tunne olla kasulik. Ja kui sind ei sunnita midagi teema, vaid otsustad ise, et ma tulen ja teen selle asja ära.

Ruth: “Suuremate ürituste juures meeldib mulle vastutus. Näiteks aastakoosolekul on kogu kohvipausi ettevalmistamine meie peal, nõu küsida ei ole ka kellelki, kuna kõik teevad saalis tööd. On uhke tunne, kui kõik häs-

ti välja tuleb ja osalejad rahule jäävad. Isegi kui me kohvimasinast filtri välja unustame!”

Jane: “Registreerimine on ka meie töö. See on päris keeruline. Liikmemaksud peavad klappima ja kui palju inimesi osaleb hääletamises. Mina tundsin end täiesti sekretärina kõikide nende paberite keskel. Kogemusi koguneb mitmesuguseid.”

Mariin: “Mulle meeldib liiksaks see, et sattun kohtadesse, kus ma muidu ei käi. Lihasihaigete seltsil on huvitavad väljasõidud. Ja teised vabatahtlikud on väga-väga toredad noored.”

Informatsiooniks

Tartu Vabatahtlike Keskuse ja Heateo Sihtasutuse koostöös on valminud e-foleht Vabatahtlikud.ee, mille esimene number on pühendatud vabatahtlike tegevusele Loodu-Eestit tabanud õlireostuse tagajärgede likvideerimisel. E-folehes uuritakse Eestimaa Looduse Fondi kogemusi vabatahtlike kaasamisest, antakse hinnanguid. Kommentaare on palutud ka kohapeal tegutsenud vabatahtlikelt ning Põhja-Eesti Päästkeskuselt.

Vabatahtlikud.ee infolehe eesmärk on kajastada vabatahtlikku tegevust eri nurkade alt, keskendudes igas numbris kindlale temale. E-folehega soovitakse laiendada lugejate silmaringi ja ärgitada inimesi mõtlema ning kaasa rääkima vabatahtliku tegevuse olevikust ja tulevikust Eestis.

Vabatahtlikud.ee on kättesaadav Tartu Vabatahtlike Keskuse kodulehel <http://www.vabatahtlikud.ee/?id=1145>



ANNA GRAMBERG

Tartu Vabatahtlike Keskus
Tel 742 0341, 56 914 066
anna@vabatahtlikud.ee
www.vabatahtlikud.ee

Mart: “Tegelikult ongi nii, et meil on väga lõbus koos töötada. Nii võib isegi nõusid pesta. Ma ei usu, et mul köögis mingite memmekestega sama lõbus oleks.”

Kas vabatahtlikuks olemine on teile midagi andnud?

Mart: “Juba vennaga koos elamine on mulle palju andnud. Ma ei oskaks muidu asju vaadata sellise pilguga. Vend juhib kogu aeg tähelepanu liikumistakistustele või valesti ehitatud ustele ja kaldteedele. Ma saan aru, et sellega on oluline tegeleda.”

Mariin: “Mina ei teadnud varem puudega inimestest peaaegu midagi. Ma arvan, et olen arenenud täiskasvanumaks ja see maailm ei tundu enam nii võõras.”

Jane, Ruth: “See on rõõm ja rahuldustunne. Oleme teinud midagi mitte ainult enda pärast või kasu saamise pärast, vaid et meil on, mida saame anda.”

Pühendunud

RAISSA KESKKÜLA

*Eesti Pimekurtide Liidu
tegevjuht, Olga töökaaslane
aastast 1987*

Igal aastal annab president Eesti Vabariigi aastapäeva puhul üle riiklikke autasusid inimestele, kelle tegevus on kaasa aidanud Eesti arengule. Käesoleval aastal pidas president Arnold Rüütel kõrge autasu, Eesti Punase Risti IV klassi aumärgi vääriliseks tüfopedagoog Olga Ilginat.

Kui Olga 1974. aastal lõpetas edukalt Maardu Keskkooli, tuli tal teha otsus elukutse valikuks. Lapsepõlveunistus – loomaarsti amet, jäi aja jooksul tagaplaanile, kuid huvi psühholoogia, neuroloogia ja meditsiini vastu aina süvenes. Loomad on endiselt Olgale südamelähedased, sõbralikult elavad Olgal kodus uhke siiami kass ja endine kodutu sõbralike silmadega suur koer.

Õpinguteks valis Olga Leningradi Herzeni-nimelise Pedagoogilise Instituudi tüfopedagoogika, (pimedate ja vaegnägijate õpe ja kasvatuse) eriala. 1981. aastal anti talle tüfopedagoogi diplom.

Siiski ei alustanud Olga kohe peale lõpetamist tööd nägemispuudega lastega, vaid elutee viis teda koos abi kaasaga ja väikese tütreaga Kuubasse. Kaks aastat töötas

Olga sealses NSVL-i suur-saatkonnas tegutsevas koolis algklasside õpetajana. Soe kliima, kaunis loodus ja allveesport jäävad ilusateks mälestusteks sellest kaugest saarest.

Naasnud tagasi tollasesse Leningradi, alustas Olga tööd Leningradi Pimedate Rehabilitatsioonikeskuses. Selle perioodi sisse mahub ka töö noorte meestega, kes olid oma nägemise kaotanud Afganistanis. Töö oli psühholoogiliselt pingeline, kuid andis asendamatu kogemusi õpitud erialal.

Tagasi kodumaale

Tagasi Eestisse tuli Olga koos tütreaga 1987. aastal ja asus õpetaja-metoodikuna tööle Eesti Pimedate Liidu Õpemetoodika Keskusesse. Keskus oli esimene nägemispuudega inimestele rehabilitatsiooniteenust pakkuv asutus Eestis. Olga professionaalsed teadmised ja töökogemus olid suureks abiks keskuse töö arendamisel. Keskuse töötajad käisid abi ja kogemusi hankimas ka Leningradis.

Eesti Pimedate Liidu põhikirja järgi toimus Eestis töö ainult täiskasvanud nägemispuudeliste jaoks. Seega ei saanud pimedana sündinud lapsed ega nende pered kusagilt eriabi, mis on aga lapse aren-

töole. Olga Ilgina



Henn ja Olga õpivad.

gu seisukohalt äärmiselt vajalik. Koos nägemispuudega laste vanematega jõudis Olga arusaamisele, et lapsed vajavad õpetust ja pered lapse kasvatamisel toetust. Esmaeks suuremaks edusammuks võib pidada muudatuse sisseviimist Eesti Pimedate Liidu põhikirja, mille tulemusena avanes võimalus

teha tööd ka lastega. Varane sekkumine lapse arengusse loob aluse lapse edaspidisele elule ja selleks avati Tallinna 32. Lasteaias (Linnupesa lasteaias) 1993. aastal nägemispuudega laste rühm. Olga asus lasteaeda tööle tüflopädagogina.

Nägemispuudega laste abistamise korraldaja

Just sellise teksti olid lapsevanemad kirjutanud taotlusele, mille nad esitasid Olga autasustamiseks presidendile. Seega hindavad lapsevanemad Olga väljaspool põhitööd tehtud vabatahtlikku ja väga vajalikku panust nende laste

õiguste eest seismisel.

Lisaks nägemispuudelistele lastele vajasid abi ka pimekurdid ja nägemis- ja liitpuudega lapsed ning nende vanemad. Ja nii loodi viie lapsevanema ja kurtide ning pimedatega töötavate asjatundjate algatusel 1994. aastal Eesti Pimekurtide Tugiliit, mille asutajaliikmeks ja juhatuse liikmeks Olga on.

Koostöö kolmanda sektoriga

Võimaluse seista pimekurtide ja nägemispuudega laste õiguste eest andis aktiivne koostöö kolmanda sektori ehk teisisõnu riigiväliste organisatsioonidega.

Pimedate liidu ja pimekurtide tugiliidu kaudu õnnestus Olgal luua sidemeid siis veel meile suletud riikide spetsialistidega ja alustada töötajate koolitamist. Lisaks koolitustele on Olga aastaid kestnud juhendamise ja oma kogemuste jagamise tulemuseks loonud enda ümber tugeva meeskonna, milles osalevad asjatundjad teevad professionaalset tööd nii lastega kui täiskasvanutega.

Et saada teavet uutest uuringutest ja kogemustest mujal maailmas, on Olga osalenud ja osaleb rahvusvaheliste organisatsioonide (*ICEVI Europe, Deafblind International, USA Hilton/Perkins programm*) töös. Olga

on erinevate programmide raames käinud oma kogemusi jagamas ka Soomes, Valgevenes ja Venemaal.

Osalemine tööühmades

Eesti puuetega inimeste rehabilitatsioonialase tööühma juhina töötas Olga koos teiste puuetega inimeste organisatsioonide asjatundjatega välja ettepanekute paketi puuetega inimeste rehabilitatsioonisüsteemi arendamiseks. Käesoleval ajal on ta haridusministri riigi hariduslike erivajadustega nõukogu ja punktkirjakomisjoni liige.

Aktiivne tööühmades osalemine on andnud Olgale võimaluse tutvustada nägemispuudega laste vajadusi ja probleeme. See töö ei ole jäänud tulemusteta. Viimastel aastatel on Tallinn parandanud tunduvalt oma linna nägemispuudega laste õppimisvõimalusi. On avatud tugikeskus tavakoolis õppivatele pimedatele lastele ja pimekurdid ning nägemis-liitpuudega lapsed õpivad nüüd oma kodulinnas Tallinna Heleni Koolis.

Selline pühendumine tööle ja eriti töövälisele vabatahtlikule tegevusele nõuab palju energiat, mille taastamiseks ei jätku tihti aega. Olga on öelnud: "Tööd teevad inimesed, mitte asutused. Kõik see, mis on pikkade aastate jooksul saa-

vutatud, on aktiivse eluhoiuga inimeste ja spetsialistide tegevuse tulemus, kahjuks tihti ka nende inimeste tervise arvelt. Iga inimene valib ise oma elutee. Ükskõikne spetsialist ei soodusta oma tööala arengut ja teatud olukorras võib töökoormus muutuda neile ületamatult raskeks. Õnn on see, kui inimene tunneb huvi ja tal on soov end täiendada kunagi valitud erialal kogu töökarjääri vältel. Olen ise valinud selle tee ja minu sooviks oleks leida noori, kes tunneksid huvi nägemispuudega laste ja täiskasvanute elukvaliteedi parandamise vastu."

Meie, kes me tunneme Olgat, teame, et ta on kogu oma hinge andnud tööle ja valmis alati jagama oma teadmisi ning kogemusi. Ka nüüd, kus infarktist on möödas alles kuu, on Olga mõtted ikka töö juures ja uued plaanid ootamas täitmist. Siiski peab Tallinna Heleni Kool mõnda aega tulema toime ilma oma õppealajuhatajata, kelle hooliks on selle kooli nägemispuudega lapsed.

Olles aastaid olnud Olga kõrval, paneb mind siiski kõige rohkem hämmastama tema teadmishimu, mis sunnib teda piki tunde istuma arvuti taga uurimaks uusi sündroomide ja avastusi, mil on seos tema elukutsega.

Armastus on pime

Jacki ja Kalle lugu

Armastus on pime. Nii tavatsetakse öelda, kui kiindumuse objekti puudused jäetakse tähelepanuta. Järgnev lugu räägib armastusest, mida jagavad koer ja tema peremees. Kumb selles suhtes on võtja, kumb andja – sellele pole ühest vastust.

EPP MALTIS

*Ajakirja Saksa Lambakoer
toimetaja*

Loo tegelasteks on pime koer, kelle elu kadestaksid nii mõnedki neljajalgsed, ja mees, kelle omakasupüüdmatust peaksid kadestama nii mõnedki inimesed. Kui suured on pimedada kutsika šansid saada endale „koeraväärne” elu? Kui paljud meist oleksid nõus võtma pimedada koera, teades, et ees on pikad aastad koos loomaga, kelle eest hoolitsemine nõuab tavalisest palju enam pühendumist ja vastutust?

Tegevuskoht:

trükikoda Erkotrükk Tallinnas

Tegelased:

Kalle Keinast, õppinud ja töötanud politseinikuna, praegu trükikoja omanik ja tootmisjuht
Ralf Keinast,
Kalle isa, trükikoja omanik
Urve Lageda,
kenneli Estrellest omanik
Estrellest Jack,
8-kuune (jaanuaris 2006)
isane saksa lambakoer
Epp Maltis, loo autor



Kalle ja Jack

Eelarvamused ja tegelikkus

Olen end kohtumiseks põhjalikult ette valmistanud, vee-tes pikki õhtuid internetis koerte nägemispuudeid käsitlevat materjali läbi töötades. Ma pole kunagi kohanud pi-

medat koera. Tõtt-öelda pole ma suhelnud ka pimedaga inimesega. Arvan end siiski olevat piisavalt informeeritud ja eelarvamustevaba. Sellegipoolest iseloomustab mu ootusi Jacki suhtes Kalle poolt hilisemas jutuajamises pillatud lause: „Inimesed arvavad, et pime koer istub päevad otsa nurgas, selg vastu seina toetatud, ja peremees käib teda seal pihust söötmas ja lohutamas.”

Tegelikkus ilmutab ennast imeilusa noore isase saksa lambakoera näol, kes mulle vastu tormab ja poisikese kombel ohjeldamatult tervitab. Ei mingit umbusku ega võõrastust. Ta isegi ei nuusuta mind tutvumiseks väga põhjalikult, toob kohe oma mänguasja – mängime! No mängime siis! Kalle isa Ralf

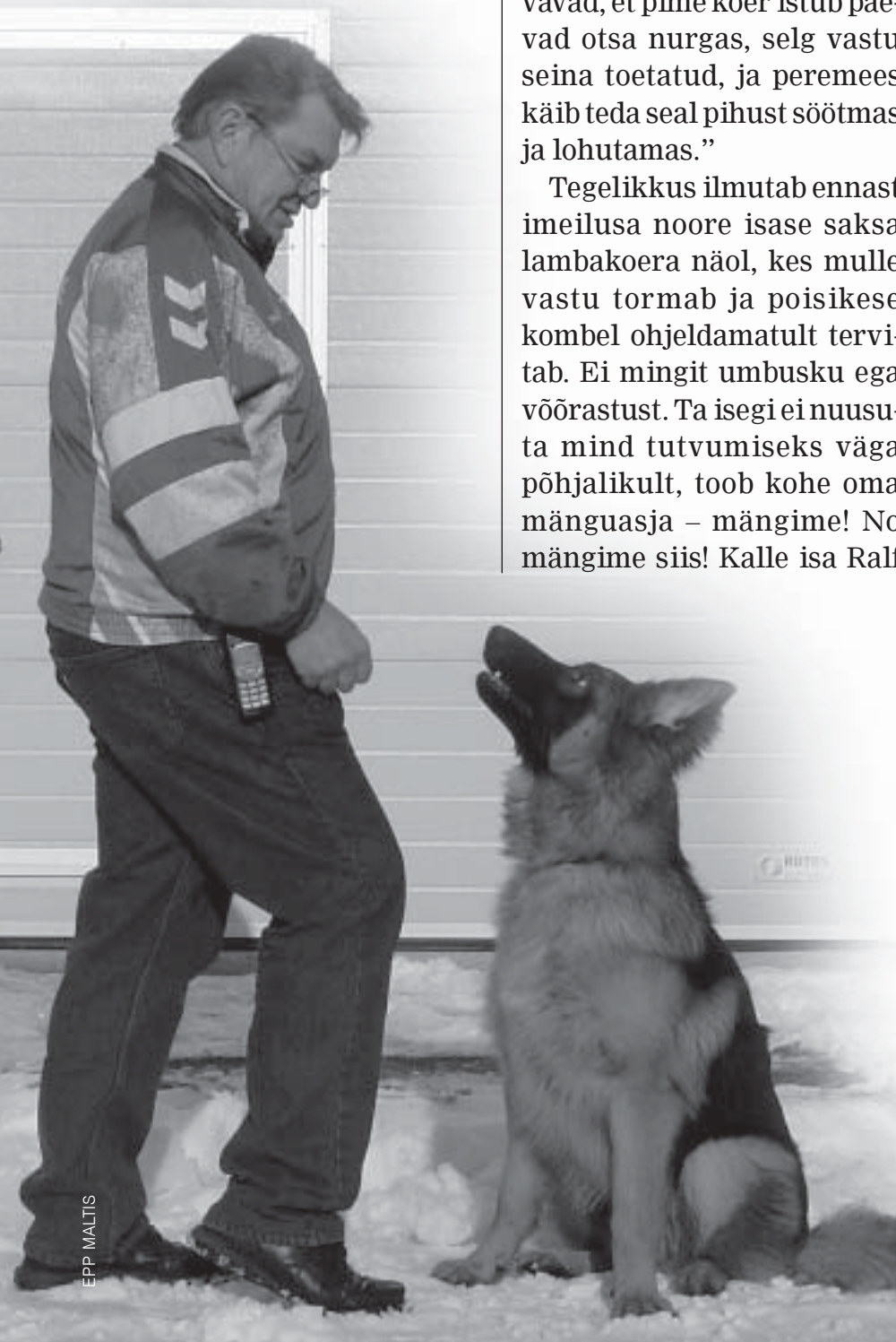
võtab mängu üle, kuni me Kallega juttu ajame. Jälgin silmanurgast.

Kui ma ei teaks, et Jack on pime, siis ei oskaks ma enamuse ajast, mis temaga koos veedan, seda kuidagi arvata. Kalle isa on koeraga mängimises kibe käsi, liigutab mänguasja ülehelikiirusel. Põhiliselt mööda põrandat. Jack „võidab” iga natukese aja tagant. Vaid korra eksib ta, tehes hüppe pisut liiga kõrgele – hammas riivab Ralfi laupa ja veidike verdki voolab. Mees ei tee teist nägugi. Mäng jätkub. Mängukann visatakse ruumi teise otsa ja Jack kehutatakse otsima. Otse loomulikult leiab ta selle.

Oskab ja tahab!

Nüüd demonstreeritakse käsklusi istu, lama, koht, siia, ja selliseid trikke nagu sitsimine ja käpaandmine. Super! Jack on innuga asja juures. Seejärel näitab ta oma leivannumbrit. Võtab veekausist väikese lõuatäie vett, liigub mööda tuba, vett vähehaaval moka vahelt enda ette tilkuda lastes, iga tilka vahva hüppega püüdes, käppi vastu maad lüües – nagu koerad ja rebased hiiri püüavad, teate küll.

Läheme välja pilti tegema. Jack tuiskab tähtsalt trükikoja territooriumil ringi. Naaberfirma uksele on liikumist, Jack haugub mehiselt. Nuusutab aiaääri, ajab oma koeraasju. Tüüpilise kaheksakuusena kaotab korraks



Ralf ja Jack. Vaadake seda ilmelist silmsidet!

kuulmise, kui käsil on midagi huvitavat, aga peremees kutsub juurde. Ma olen täiesti müüdud. Midagi sellist ma küll näha ei lootnud. Jacki karv läigib, ta on hea kehaehitusega, liigub väga hästi ja vabalt. Vaid siis, kui ta ületab oma territooriumi nähtamatu piiri (kus ta enne käinud pole), muutub ta pisut ettevaatlikuks.

Kalle räägib oma koerast ilmselge kiindumusega. Pimedast kutsikast sai ta teada tuttava kaudu. Käis koera vaatamas, pidas elukaaslasega nõu – ja järgmisel päeval kolis kutsikas uude kodusse, Tallinna lähistele. Märkimist väärib seegi, et Kallel on kodus 10-aastane segavereline koer, kes on samuti pime – nooruses kassiga peetud kähmluse tulemusena. Vana koer ja Jack saavad hästi läbi.

Koeraelu

Jack magab öösiti toas. Tema päev algab, kui ta varahommikul aeda lastakse. Seal teeb ta iseseisvalt, vastavalt ilmale ja tujule ühe või mitu tiiru ja tuleb siis ukse taha istuma – laske tupp! Seejärel hommikusöök ning tööle! Jack on Kallega iga päev trükikojas kaasas. Hiljuti oli koer nädalakese „puhkusel” ja trükikoja töötajad kurtsid kohe töötähtsuse halvenemise ning igavuse üle.

Jack käib koolis – kord nädalas kuulekusetrennis. Mõlab ja treenib teistega võrdsest. „Vahetunnis” jookseb

lahtiselt nagu teisedki. Kalle ütleb, et vahel mõni uustulnukast koeraomanik sosistab teisele pihu varjus: „Seal on see pime koer!”, aga üldiselt koheldakse neid koolis nagu võrdseid ja allahindlust ei tehta. Kõikide kuulekuse algastme eksami elementidega saab Jack kenasti hakkama, isegi tõkke ületamisega muide! Vahetult enne artikli trükiminekut osales Kalle Jackiga mitteametlikul kutsikate

kuulekuse eksamil. Tulemus: seitsmest osalenust neljas koht, kaotus kolmandale kohale vaid 0,5 punkti!

Nägin Jacki ka koolitusplatsil, nii tema sooritust kui teiste koertega suhtlemist, ringijooksmist ja müramist. „Uskumatu” on sõna, mis sobib nähtut kõige paremini iseloomustama. Ma kordan ennast, aga ei saa ülemata jätta – ainult teadmine, et Jack on pime, pani mind teda ekst-

Autori kommentaar

Asudes kirjutama lugu Jackist, olin veendunud, et tegemist on üdini kurva ja harvaesineva juhtumiga. Koerte nägemispuute kohta materjale otsides üllatusin tõsiselt. Esiteks, internetis leidub kooselust pimedate koertega ülimalt palju teavet. Teiseks, enamik „emotsionaalset” materjali (meditsiiniline vaatenurk on teine teema) on optimistlik! Üle maailma elavad väga paljud pimedad koerad täiesti normaalset elu.

Näiteks Rivers, kelgukoer Alaskast, kes on pimedana võistelnud lausa kahel Ititarodil – koerarakendite iga-aastane võidusõidul Alaskas, läbitava distantsi pikkus ca 1600 km. Riversi peremees, teades koera armastust rakendis jooksmise vastu, ei jätnud teda sellest rõõmust ilma ka peale koera pimedaksjäämist.

Koera haistmis- ja kuulmismeel on inimese omast võrratult teravam, isegi sedavõrd, et nähes pimedat koera tegetsemas talle tuttavas ümbruses, on tihti raske uskuda, et tal puudub nägemine. Kõigil koertel on väga hästi arenenud tunnetuslik mälu – võime, mis pimedale koerale eriti „käepärane”. (Tunnetuslik mälu tähendab väga lihtsustatult öeldes orienteerumisvõimet, parimateks näideteks on rändlinnud ja mesilased.) Koerad kaardistavad ajus oma igapäevase elukeskkonna, kasutades erinevaid meeli. See tõttu võivad ka pimedad koerad tuttavas ümbruses täiskiiirusel liikuda.

Pimedate koerte kohta materjale otsides leidsin muide väga huvitavaid kirjeldusi teaduslikest tööddest, mis uurivad pimedate inimeste samalaadseid võimeid. Katsetes osalenud pimedad olid peale mõningaid kordusi võimelised erinevaid linnamarsruute läbima pea sama kiiresti kui nägijad, kasutades kuulmis- ja haistmismeelt.

ra jälgima. Käitumise ja oskuste järgi oli tegemist täiesti teistega sarnase kaheksakuuse koerahakatisega.

Jõuame Kallega vesteldes küsimuseni, kas ta laseks oma koera opereerida, kui oleks lootus nägemine taastada. Kalle alustab tõsiselt: „Ma ei tea. Operatsioon on loomale suur trauma. Ta on praegu väga õnnelik. Ma arvan, et kui pole garantiid, ei hakkaks ma riskima.”

Siit liigume sujuvalt musta huumori valdkonda. Kalle: „Jack on veendunud, et tema peremees on väga ilus inimene ja sõidab väga uhke autoga. Kui ta mind silmast silma näeks, samuti seda, et mul pole istumise all mitte Mercedes, vaid Ford – millist pettumust vaene loom tunneks!”

Jack ei ole maailma kõige parem poseerija, kui pildistamiseks läheb. Nii palju muud huvitavat oleks teha. Vahva pildi saan, kui Kalle isa ja Jack valmistuvad sitsimise trikiks. Vaadake seda pilti. Ja küsige endalt – kas teil on oma nägijast koeraga sama hea silmside?

Kuidas pimedad koerad hakkama saavad?

Pime koer on pimedast inimesest palju õnnelikum – ta ei teadvusta endale, et on liigikaaslastest erinev. Koer kohaneb nägemispuudega seda kergemini, mida nooremas eas see teda tabab, või mida pikema aja jooksul nägemine halveneb/kaob. Äkiline pime-

Jacki kasvataja kommentaar

Urve Lageda, kenneli Estrellest omanik: „Jacki nägemispuue avaldus peagi pärast silmade avanemist. Sellegipoolest sai ta juba kutsikana väga hästi hakkama oma pesakonnakaaslaste ja maailmaga tutvumisega. Jack on ema poolt pärit liinidest, mida olen aastaid aretuses kasutanud. Minu kasvandike hulgas pole enne Jacki kunagi ühtegi pimedat kutsikat olnud. Jackil on vedanud, et ta kasvab sellises suurepärasuses kodus.”

Loomaarsti kommentaar

Doktor Ülle Kell, üks tunnustatumaid loomade silmaarste Eestis (Tiina Toometi kliinik): „Jacki diagnoos on nägemisnärvi hüpoplaasia, eesti keeles nägemisnärvi vaegmoodustumus. See haigus arvatakse olevat pärilik, kuid see pole kindel. Nägemisnärvi vaegmoodustumuse põhjuseks mainitakse närvirakkude hävimist viirusliku, toksilise, geneetilise või teadmata põhjusel tekkinud võrkkesta (silmapõhja) haiguse tõttu.

Epp Maltis, artikli autor: „Maakeeli ümberpandult tähendab nägemisnärvi vaegmoodustumus, et ühendus silma võrkkesta(silmapõhja) ja aju vahel „ei tööta”. Pilt, mis Jackil silmade ees, ei jõua nägemisnärvi mööda ajusse. Silmade muud osad on terved. Haiguspilt püsib muutumatuks kogu koera elu ega põhjusta vaevusi.”

Jack käitus silmaarsti juures väga mehiselt. Olles vastuvõturuumi põhjalikult üle nuusutanud, laskis ta end lauale tõsta, oli uuringu ajal rahulik ja koostööaldis. Kui doktor Kell lõpuks diagnoosi nimetas, haugatas Jack ilusa sügava häälega üheainsa korra. Justkui tahtnuks öelda: „Jah!”.

daksjäämine on stressitekitav, siiski saab enamik koeri sellest õige kohtlemise puhul üle. Vabadusega harjunud, õues elavad loomad kohanevad pimedaksjäämisega raskemalt kui toakoerad.

Halvemal juhul võib koer langeda depressiooni, muutuda agressiivseks või destruktiiivseks, põdeda üksijäämisfoobiat. Kui viimane esineb

limiteeritult, on see normaalne – pimedada koera ja tema peremehe side on väga tugev. Probleemist on raske jagu saada, kuna ei ole võimalik raviga selle tekitajat – puuduvat nägemist. Domineeriva koera pimedaksjäämine mitme koeraga majapidamises tekitab vahel võimuvõitlust – kui teine koer püüab juhupositsiooni üle võtta.



Jack õpib trepist käimist.

Lõppsõna

Otsustasin juba enne kirjutamist, et Jacki loost ei tule umbisikulist ninnu-nännutamist stiilis „elas kord pime koer”. Kas asjalik ja teavet jagav artikkel (koera nimega, kasvataja ja loomaarsti kommentaariga) või üldse mitte. Olgu öeldud, et pahatihti põrkub toimetaja kenneli- või koeraomaniku poolsele vastuseisule, kui plaanib artiklit koerte terviseprobleemidest, mis võivad olla pärilikud. Tänan Kallet ja Urvet, kel oli julgust avalikkuse ette astuda. Tänan südamest doktor Ülle Kella. Tänan Jacki, kellelt seda lugu kirjutades väga palju õppisin. Ma ei pea silmas ainult meditsiinilisi fakte. Õppisin eelkõige, et puudega loom (järelkult ka inime) ei erine puudeta isendist kaugeltki nii palju, kui arvata võiks. Juhul, kui suudad üle olla omaenda võõristusest tavapärasest erineva ees.

Artikkel ilmus esmakordselt ajakirja Saksa Lambakoer 2006. aasta esimeses numbris.

Elu koos pimedada koeraga

Pimedada koera elu võib aga olla vägagi õnnelik ja kvaliteetne, kui peremees järgib lihtsaid nippe, mis teevad koera elu kergemaks. Loodetavasti ei lähe lugejatel neid soovitusi kunagi tarvis, aga siin nad lühidalt on.

- Säilita majapidamises mööbli ja muude esemete paigutus muutumatuna. (Kui koera pimedaksjäämine toimub aegamisi, ei pruugi omanik seda muide enne märgatagi, kui ta ühel päeval juhtub mööblit nihutama.)
- Kui koer mänguhoos või muidu ringi liikudes kaotab suunataju, vii ta oma aseme või jooginõu juurde, mis olgu alati ühes kohas. See aitab tal uuesti orienteeruda.
- Lõhnasta (näiteks paari tilga alkoholivaba lõhnaõliga) mööblinurgad ja muud kohad, kuhu vastu koer võib põrgata. Kui koer on õppinud, mida lõhn tähendab, piisab edaspidi imeväikesest tilgast lõhnaainest kuus neisse punktidesse.
- Pimedada koeraga elades on raske hoiduda olemast ülihoolditsev. Siiski tuleb pimedale loomale jätta tema iseseisvus. Ole kannatlik. Koeral võtab palju aega ka kõige lihtsama asja, näiteks trepist käimise, õppimine. Sellegipoolest ära muuda harjumuseks teda trepil kanda.
- Mängud, mängud, mängud! Leia pimedale koerale tegevust, peida toitu, mänguasju, õhuta teda hääle suunas jooksa, köit vedama jne.
- Jaluta palju. Nii saab koer oma lihaseid, kuulmist ja nina kasutada. Pime koer peab väljaspool oma territooriumi olema rihma otsas. Kuid on ka koeri, keda omanike väitel võib turvalises (autovabas) ümbruses rihmata joosta lasta.
- Teiste kontrollitult mitteagressiivsete koerte seltskond on teretulnud, aga ainult peremehe järelevalve all. Palju räägitakse ja kirjutatakse ka sellest, et kui pole võimuprobleeme, on pimedale koerale teiste majapidamises elavate koerte seltskond lausa soovitatav.
- Lõpuks kõige tähtsam – kasuta pidevalt oma häält. Sõnasta iga oma tegevus, iga liigutus, mida koera läheduses teed. Teatud sõna enne patsutust, teine enne liikumahakkamist, enne eesolevat takistust, seismajäämist, magamaheitmist. Kui koerale lähened, ütle tema nimi või tee väheke tugevam samm, et ta taipaks, et kavatsed temaga tegeleda. Õpeta kõike seda ka oma pereliikmetele, sõpradele ja teistele, kellega koer kohtub.

Eesti Puuetega Inimeste Koja

Fotod
AIVE SARJAS



maja avamine 16. juunil



Linnalind. Mõtisklus

JUHAN NURME

Kui ma pilgu aknast välja heidan, siis katku maad ruske lehekord või külmvaley lumevaip, haljendagu verinoor rohi või naeratagu selges suvetaevas päike, ikka patseerib minu vaateväljas vares – hall nagu videvik, must nagu öö. Koogutab sammude taktis ja toimetab oma toimetamisi. Juhtub mõni üleannetu koe-

rarakats või mehehakatis tüütavaks muutuma, laotab vaak tiibu ja laskub puuksale, kust jälgib valvsal pilgul unisevõitu õueelu.

Ülemeelikus on varesele võõras. Harva, suutmata meelehärmi talitseda, kostab tema nokast: “Krrrrt, krrrrt, krrrrt”.



Väikesed rõõmud

JUHAN NURME

*Väikesed rõõmud
ikka mu ümber,
olgu kuum suvi või
jäine detsember.*

*Väikesed rõõmud
ei hooli kutsest,
nad tulevad ise
aknast ja uksest.*

*Väikesed rõõmud
maandavad pinge,
ei luba kurjusel
tungida hinge.*

*Väikesed rõõmud
kui liblikat tiivad
varjust mind päikese-
paistesse viivad.*

Detsember 2005

Seltsis on soodsam!

Oled **Eesti Puuetega Inimeste** organisatsioonide võrgustiku liige?
Siis on EMT-l Sulle väga hea uudis!

EMT Liidupaketiga liitudes on mobiilne suhtlemine nii Sulle,
Sinu kaasliikmetele kui Sinu perelegi **tõeliselt tulus**.

Liidupaketi eelised

Lisaks soodsale EMT kõneminutile, kuutasule ning väga heale lühisõnumi hinnale on
Liidupaketis võimalik suhelda soodsamalt ka organisatsiooni võrgustiku teiste liikmetega.

Sinu kasu:

Kuutasu	29.-
Kõneminut EMT numbritele	1.65
Liidu sisekõne minut*	1.35
Kõneminut teistesse mobiilivõrkudesse	2.30
SMS	1.50

*Liidu ja Liidu eraisikust liikmete nimel olevate numbrite vahel.

Küsi ka lisainfot EMT kehtiva liitumispakkumise ja soovitava soodustuse kohta!



www.emt.ee

Liidupaketiga saavad liituda kõik Eesti Puuetega Inimeste organisatsioonide võrgustiku liikmed, kelle isikuandmed (ees- ja perekonnanimi, isikukood) on Liidu või Liidu allorganisatsioonide poolt edastatud EMT-le. Eraisikud võivad registreerida Liidupaketti kuni 3 mobiilnumbrit ühe koondarve kohta. Paketiga saab liituda EMT ja Elioni esindustes.